

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้จากการรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงจากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน คือ

1. ประวัติความเป็นมาของการทอดผ้ากั๊วของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน
2. อาชีพการทอดผ้ากั๊วของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

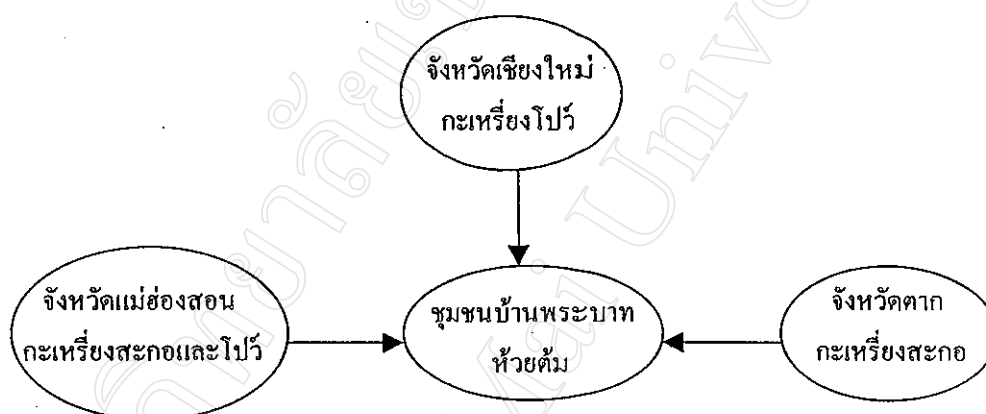
ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของการทอดผ้ากั๊วของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

ประวัติชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

การก่อตั้งชุมชน

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารของจันทบูรณ์ สุทธิและคณะ (2522) รวมทั้งจิระ ประจักษ์ (2519) และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการรวบรวมได้ว่า บ้านห้วยต้ม หรือพระบาทห้วยต้ม ได้ชื่อตามรอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่บริเวณวัดพระบาทห้วยต้ม ซึ่งแต่เดิมเป็นวัดของหมู่บ้านคนเมืองที่อยู่บริเวณใกล้เคียง สภาพพื้นที่ในบริเวณบ้านพระบาทห้วยต้ม ก่อนที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงจะอพยพเข้ามาตั้งชุมชนนั้น เป็นพื้นที่ว่างเปล่ามีสภาพกร้าง มีเพียงวัดห้วยต้มตั้งอยู่เท่านั้น การก่อตั้งชุมชนเผ่ากะเหรี่ยงนั้นเกิดจากครอบครัวซึ่งเป็นชาวลำพูนโดยกำเนิด และเป็นลูกศิษย์ของครูบาศรีวิชัยรวมทั้งมีเชื้อสายชาวกะเหรี่ยงได้ออกจาริกเผยแผ่ศาสนาในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคเหนือ ได้แก่ อำเภอมกน้อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่ละมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภอสามเงา จังหวัดตาก อำเภอเสาหิน อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาอย่างเคร่งครัดของครอบครัว ทำให้ชนเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่อาศัยในพื้นที่เหล่านั้นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในคำสอน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2513 ครอบครัวได้ทำการบูรณะวัดพระบาทห้วยต้ม และจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ ชนเผ่ากะเหรี่ยงที่เลื่อมใสศรัทธาใน

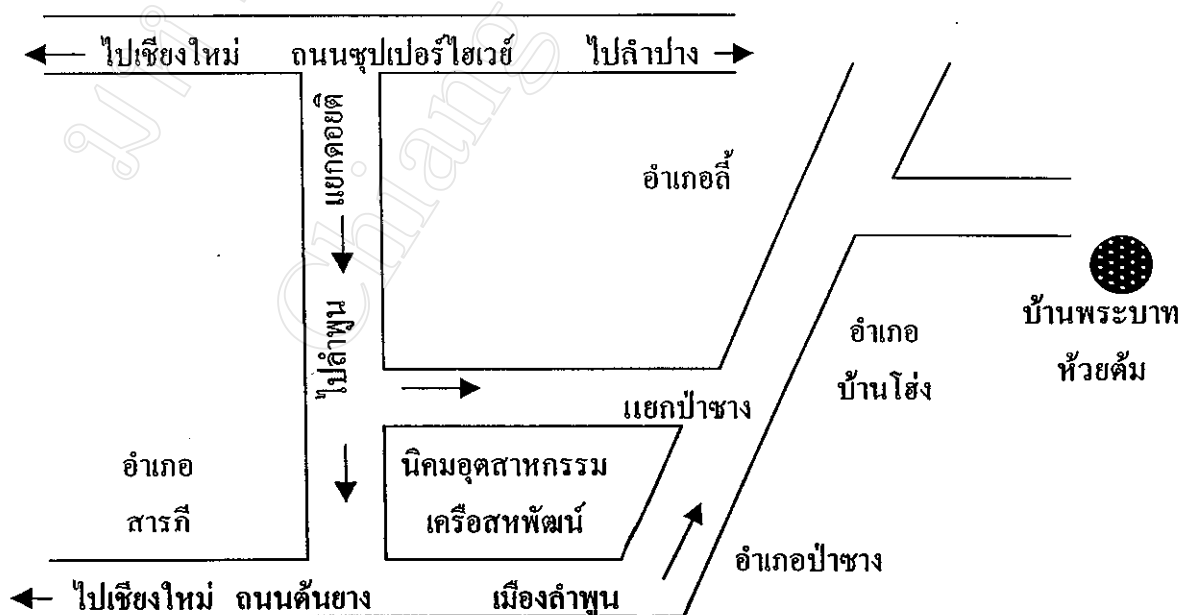
ครูบาวงษ์ได้อพยพติดตามครูบาวงษ์มาอยู่ในบ้านพระบาทห้วยต้ม เพื่อที่จะได้มีโอกาสทำบุญและปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะที่ดี ในเริ่มแรกนั้นมีชาวกะเหรี่ยงอพยพมาจำนวน 6 ครัวเรือน ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 มีการชักชวนผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาครูบาวงษ์ให้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้นอีก 50 ครัวเรือน และในปี พ.ศ. 2516 มีการอพยพเข้ามาอีกเป็นกลุ่มใหญ่ถึง 300 หลังคาเรือน และหลังจากนั้นก็ได้มีการทยอยอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นประจำทุก ๆ ปีจนกลายเป็นชุมชนใหญ่มากขึ้น ซึ่งชนเผ่ากะเหรี่ยงที่อพยพมานั้นประกอบด้วยกะเหรี่ยงกลุ่มโปว์และกลุ่มสะกอ

แผนภูมิที่ 1 สังคมมิติแสดงที่มาของชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้ม

ในระยะเริ่มแรกที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงได้อพยพเข้ามาตั้งเป็นชุมชน เพื่อการจัดระเบียบชุมชน ครูบาวงษ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติ มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนและเป็นที่พึ่งในการให้คำแนะนำปรึกษาเมื่อคนในชุมชนมีปัญหา พร้อมทั้งดูแลให้ชุมชนอยู่กันอย่างสงบสุข เมื่อมีการอพยพเข้ามาเป็นชุมชนใหญ่มากขึ้น มีความหลากหลายของกลุ่มคนทั้งกะเหรี่ยงสะกอและกะเหรี่ยงโปว์ ดังนั้นครูบาวงษ์จึงได้ให้คนในชุมชนพิจารณาคัดเลือกผู้นำกลุ่มเรียกว่า อาจารย์ ซึ่งเป็นผู้อาวุโส มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพทำหน้าที่เป็นมัคทายก ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อบรมสั่งสอนชาวบ้าน และสอดส่องผู้กระทำความผิดกฎหมายของหมู่บ้าน โดยยึดหลักคำสอนทางศาสนาและกฎหมายบ้านเมืองเป็นแนวทางในการดูแลและควบคุมชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ในปี พ.ศ. 2519 ชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้มได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ เป็นบ้านหมู่ที่ 8 ตำบลนาทราย อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน จึงได้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก 2 คน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของทางราชการและชุมชน แต่บทบาทของอาจารย์ก็ยังมีอยู่เช่นเดิม

ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน บ้านพระบาทห้วยต้ม มีระยะทางห่างจากตัวอำเภอเมือง ลำพูนประมาณ 145 กิโลเมตรและห่างจากอำเภอเถลิงไปทางตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร สภาพของหมู่บ้านตั้งอยู่ในป่าเต็งรัง หรือป่าแพะ (Deciduous Dipterocarp Forest) มีลักษณะเป็นป่าโปร่งที่ขึ้นกระจายทั่วไปซ้อนทับกันอยู่กับป่าเบญจพรรณ มีความทึบกันดาร แห้งแล้ง มีแหล่งน้ำน้อย และในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มมีลำห้วยซึ่งมีน้ำไหลเฉพาะฤดูฝน ไหลผ่านหมู่บ้านทางทิศใต้ไปลงลำห้วยแม่หละแล้วไหลลงสู่แม่น้ำแควทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1.5 กิโลเมตร ลักษณะของพื้นที่ที่ตั้งหมู่บ้านและรอบๆ มีความลาดชันน้อย ดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย (Red Yellow Latosol) และเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และได้ผิวดินลึกลงไปจะเป็นตานสีแลง (Laterite) พื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ในระดับความสูงประมาณ 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล ด้านการคมนาคมต่อสังคมภายนอก มีถนนเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาลอยู่ 2 เส้นทางคือ ถนนสายเดิม ระยะทาง 11 กิโลเมตร และถนนสายใหม่ ระยะทาง 6 กิโลเมตร เชื่อมระหว่างหมู่บ้านกับถนนสาย ลี้-เถลิง มีหมู่บ้านคนพื้นเมืองตั้งอยู่ใกล้เคียง 2 หมู่บ้านคือ หมู่บ้านนาเลียง ตำบลนาทราย ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร และหมู่บ้านผาลาด ตำบลนาทราย ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศใต้ประมาณ 3 กิโลเมตร

แผนที่โดยสังเขปในการเดินทางไปบ้านพระบาทห้วยต้ม

การจัดการศึกษาในบ้านพระบาทห้วยต้มเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2518 โดยครูบาวงษ์เห็นความสำคัญของการศึกษา เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานของราชการเข้าไปดูแล จึงให้เปิดโรงเรียนอย่างไม่เป็นทางการ ทำการสอนภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยง เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกได้ สถานที่เรียนตั้งอยู่ใกล้ ๆ บ้านของครูผู้สอน ที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ครูบาวงษ์จึงให้เป็นครูผู้สอน การที่เปิดโรงเรียนใกล้บ้านครูนั้นเพื่อความสะดวกของครูผู้สอน เนื่องจากครูพาพิการทั้งสองข้าง เคลื่อนไหวไม่สะดวก ในการดำเนินการเรียนการสอนนั้น ทำการสอนทุกวัน ยกเว้นในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 เมื่อได้ยกฐานะเป็นหมู่บ้านของทางราชการ จึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลก่อนวัยเรียนรับเด็กอายุ 4-6 ขวบ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและปูพื้นฐานทางการศึกษาของเด็กก่อนเข้าเรียนในภาคบังคับ ซึ่งหน่วยงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาประจำหมู่บ้านเป็นผู้ควบคุมดูแล ส่วนในเวลากลางคืนจะมีครูสอนภาษาไทยให้แก่ชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่ โดยมีสำนักงานการศึกษาผู้ใหญ่จังหวัดลำพูนเป็นผู้ดูแล และในปี พ.ศ. 2521 มีโรงเรียนบ้านห้วยต้ม (ไชยวงษาอุปถัมภ์) ซึ่งสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติจังหวัดลำพูน เปิดสอนการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ยังมีผู้ปกครองบางส่วนไม่ยินยอมส่งเด็กเข้าเรียน เนื่องจากยังอยู่ในสภาพยากจน และไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาเท่าที่ควร

สภาพทางเศรษฐกิจ

ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม เมื่อเริ่มก่อตั้งชุมชนนั้น มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นแหล่งอาหาร โดยการหาของป่ามาบริโภค เช่น หน่อไม้ เห็ด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่ว ไร่สำหรับบริโภคในครัวเรือน โดยใช้พื้นที่จากการจับจอง บุกรเบิก ทำไร่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง เฉลี่ยครอบครัวละ 6 ไร่ แต่ในปี พ.ศ. 2528 ทางราชการได้สั่งปิดป่าและเขตอุทยาน เนื่องจากเมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นมีการขยายพื้นที่ทำกินให้เพียงพอต่อการบริโภค โดยการบุกรุกทำลายป่าไม้และแหล่งธรรมชาติ ทางราชการจึงให้มูลนิธิโครงการหลวงเป็นผู้จัดสรรพื้นที่ทำกินให้ในบริเวณรอบ ๆ พื้นที่หมู่บ้าน ส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงเหลือเฉลี่ยครอบครัวละ 3 ไร่ ทำให้ผลผลิตที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต จึงต้องไปประกอบอาชีพรับจ้างในหมู่บ้านโดยการสกัดสिलाแลง ปลูกป่า ขุดดินฟันไร่และทำความสะอาดในวัด ได้รับค่าจ้างเป็นข้าวสารไว้บริโภค นอกจากนั้นยังมีการออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหมู่บ้านคนพื้นเมืองที่อยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน โดยทำงานประเภทใช้แรงงานทุกชนิดที่มีผู้ว่าจ้าง ในอัตราค่าแรงวันละ 20-30 บาท และยังมีบางคนประกอบอาชีพค้าขาย โดยตั้งร้านขายของชำประเภทสินค้าอุปโภค บริโภค ได้แก่ น้ำปลาเกลือ น้ำตาล เป็นต้น และบางคนก็ประกอบอาชีพ

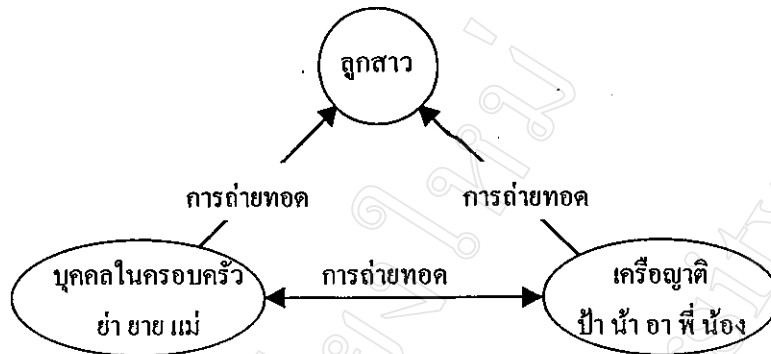
พ่อค้าเร่ขายสินค้าในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยขายสินค้าประเภทไหมพรม และสินค้าอุปโภคต่าง ๆ ซึ่งนำสินค้ามาจากตลาดในเมือง

สภาพทางวัฒนธรรม

ในการดำรงชีวิตประจำวันของชนเผ่ากะเหรี่ยงแต่เดิมนั้นมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ ค่านิยม รวมทั้งประเพณีปฏิบัติ ได้แก่ การนับถือผีและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เมื่อมีการอพยพถิ่นฐานมาอยู่ที่บ้านพระบาทห้วยต้มนั้น ความเชื่อและประเพณีปฏิบัติในการนับถือผีและเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ได้ยกเลิกไป เนื่องจากการหันมานับถือพุทธศาสนาตามความศรัทธาในครูบาวงษ์ โดยการเชื่อฟังคำสั่งสอนตามแนวพุทธศาสนา ถือศีล 5 ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ทุกบ้านจะมีพระพุทธรูปหรือรูปภาพพระพุทธรูปไว้กราบไหว้บูชา และถือเอาวันพระและวันสำคัญทางศาสนาเป็นวันหยุดไม่มีการทำงาน แต่จะไปทำบุญฟังเทศน์ที่วัด คนแก่จะนุ่งขาวห่มขาวไปนอนที่วัดเพื่อปฏิบัติธรรม แต่อย่างไรก็ตามยังมีประเพณีที่สืบทอดติดต่อกันมาจากพื้นที่ดั้งเดิมคือ ประเพณีขึ้นปีใหม่ ซึ่งจะมีขึ้นระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี โดยจะมีการเฉลิมฉลองเลี้ยงสุรา อาหาร และผูกข้อมือเพื่อเป็นสิริมงคล

นอกจากนั้นประเพณีการแต่งงานของชนเผ่ากะเหรี่ยงยังคงยึดถือความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า โดยเชื่อว่าถ้าหญิงสาวคนใดทอผ้าไม่เป็นจะไม่มีโอกาสแต่งงาน แต่ถ้าหญิงสาวคนใดทอผ้าได้ประณีตสวยงามจะเป็นที่หมายปองของชายหนุ่มในหมู่บ้าน เนื่องจากหญิงสาวที่จะเป็นเจ้าสาวจะต้องทำหน้าที่ในการทอผ้าเพื่อทำเป็นทั้งชุดเจ้าสาวและเจ้าบ่าว รวมทั้งแต่เดิมประเพณีการแต่งงานจะเกิดขึ้นเฉพาะในคนกลุ่มเดียวกัน มีข้อห้ามไม่ให้แต่งงานกับคนต่างกลุ่ม แต่เมื่อมีการอพยพมายังบ้านพระบาทห้วยต้มนี้ มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการแต่งงานกับคนต่างกลุ่มที่อพยพมาอยู่ด้วยกัน

สำหรับประเพณีการถ่ายทอดความรู้ด้านการทอผ้า นั้น ยังคงยึดถือประเพณีดั้งเดิมคือจะทอผ้าเฉพาะเพศหญิงเท่านั้น ซึ่งจะเริ่มต้นการถ่ายทอดเมื่อเด็กหญิงอายุประมาณ 6-8 ขวบ โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากจากบุคคลในครอบครัว เช่น ย่า ยาย หรือแม่ และต้องฝึกฝนจากงานชิ้นเล็ก ๆ ก่อน เช่น การทอย่ามหรือผ้าสไบ เมื่อเกิดความชำนาญแล้ว จึงทอเป็นลวดลาย และจะฝึกฝนจนฝีมือประณีต นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเทคนิคการทอหรือลวดลายที่พิเศษ ซึ่งแม่หรือยายทำไม่ได้หรือไม่มีความชำนาญ จากการติดต่อไปมาหาสู่กันระหว่างเครือญาติ เช่น ป้า น้า อา เป็นต้น

แผนภูมิที่ 2 สังคมมิติแสดงถึงการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการทอดผ้า

ความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

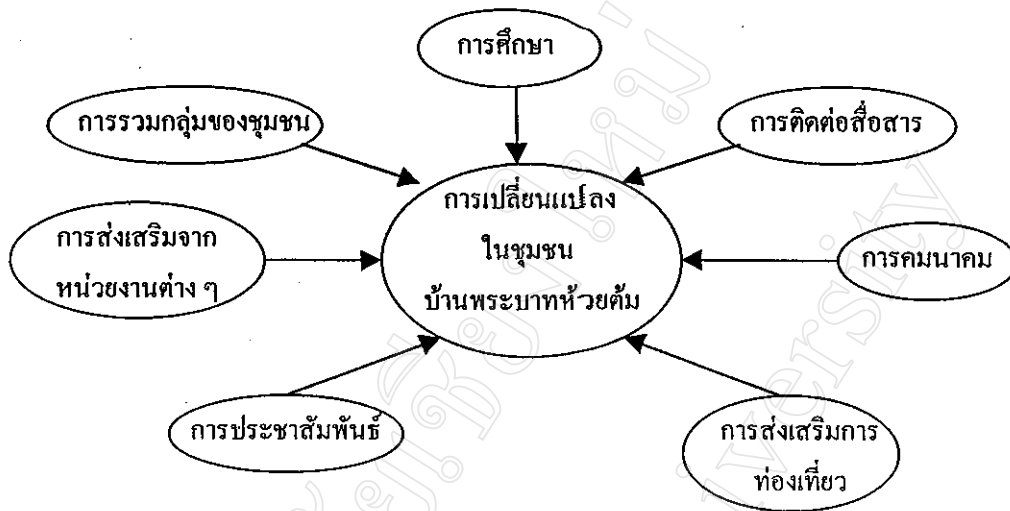
จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการพบว่า หมู่บ้านพระบาทห้วยต้มเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปธรรมชัดเจนในปี พ.ศ. 2521 ภายหลังการเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นสภาพพื้นที่และชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรชาวเขา จึงทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้รับหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มเป็นหมู่บ้านบริวารอยู่ภายใต้มูลนิธิโครงการหลวง มีการจัดสรรพื้นที่ทำกินเพื่อไม่ให้ชาวบ้านบุกรุกพื้นที่ป่า มีการจัดสร้างและนำสาธารณูปโภคต่าง ๆ เข้าไปในหมู่บ้าน เช่น ไฟฟ้า แหล่งน้ำ ถนน มีการขยายโอกาสทางการศึกษา ให้โรงเรียนบ้านห้วยต้ม (โรงเรียนอупถัมภ์) ขยายชั้นเรียนจากเดิมซึ่งเปิดสอนระดับชั้นประถมศึกษาให้เปิดถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และเพิ่มศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอีก 3 แห่ง เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา ช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองให้มีเวลาประกอบอาชีพมากขึ้น รวมทั้งช่วยให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนได้รับการศึกษา ทำให้นักเรียนได้เรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนนักเรียนที่ผู้ปกครองมีฐานะไม่ดีก็จะเรียนถึงการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 เท่านั้น ซึ่งจากการที่คนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมากขึ้น เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้การดำเนินชีวิตในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น การคมนาคมติดต่อสื่อสารที่สะดวก ทำให้การเดินทางแลกเปลี่ยนและเคลื่อนไหวทั้งในสภาพความเป็นอยู่ ความต้องการสินค้าเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตมากขึ้น สิ่งเหล่านี้อาจเป็นผลให้คนในชุมชนเกิดการเคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพในเมือง โดยไปเป็นลูกจ้างในร้านอาหาร โรงงาน หรือเป็นพ่อค้าแม่ค้า นำสินค้าหัตถกรรมในหมู่บ้านไปขายในเมือง และมีบางคนไปรับจ้างคนพื้นเมืองในหมู่บ้านใกล้เคียง โดยได้ค่าแรงประมาณวันละ 70-100 บาท นอกจากนั้นจากการที่คนภายนอกสามารถเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านได้ง่ายขึ้น เมื่อเข้าไปในหมู่บ้านได้พบเห็นงานหัตถกรรมของ

ชุมชน ทำให้มีความต้องการสินค้าหัตถกรรม ก่อให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยน ซึ่งอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบอาชีพการทอผ้า

การศึกษาและการติดต่อกับสังคมภายนอกนับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลทำให้วิถีชีวิตที่ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยง ได้ถูกกลืนไปกับกระแสความเจริญ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ ภาษาพูดในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่พูดภาษาไทยภาคกลางได้อย่างชัดเจนและใช้สื่อสารกันในกลุ่มวัยเดียวกัน ด้านการแต่งกายปรับเปลี่ยนเป็นสมัยนิยมโดยการสวมใส่เสื้อยืด กางเกงยีนส์เหมือนคนพื้นราบ นอกจากนี้การอพยพมาอยู่ร่วมกันของทั้งชนเผ่ากะเหรี่ยงโปว์และกะเหรี่ยงสะกอยังเป็นผลให้เกิดการผสมผสานกันทั้งในด้านวัฒนธรรมและมีการแต่งกาย จนไม่สามารถแยกได้ว่าเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มใด รวมทั้งยังมีการแต่งงานระหว่างกลุ่มหรือแต่งงานกับคนพื้นเมือง และยังได้ยกเลิกประเพณีปฏิบัติกรกินอาหารมังสวิรัตเพื่อรักษาศีล เนื่องจากการได้รับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานของรัฐบาลด้านการดูแลสุขภาพอนามัยและการบริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะ

ในเรื่องของการทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติแต่เดิมนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นการเพาะปลูกที่เพิ่มผลผลิตโดยใช้สารเคมี ซึ่งเกิดจากการส่งเสริมพัฒนาจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยการนำความรู้และวิธีการเพาะปลูกเพื่อให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น ใช้ยาป้องกันกำจัดศัตรูพืช การบำรุงพืชและดิน การขยายพันธุ์ การดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยว

ส่วนกระบวนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าที่แต่เดิมได้รับการสืบทอดมาจากบุคคลในครอบครัวและเครือญาติ ให้เด็กผู้หญิงเริ่มทอผ้าตั้งแต่อายุยังน้อย ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยการส่งเสริมและอบรมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จนเกิดการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ มีการจัดการที่เป็นระบบทั้งด้านการตลาดและการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงความสวยงามของวัดพระบาทห้วยต้ม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น การออกร้านจัดจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่าง ๆ การจัดให้มีงานปีใหม่ (Amazing Karen) ในเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม ทำให้คนต่างถิ่นเดินทางเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งก็เป็นผลกระทบด้านหนึ่งในการเกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่และวัฒนธรรมประเพณี

แผนภูมิที่ 3 แสดงสังคมมิติตาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

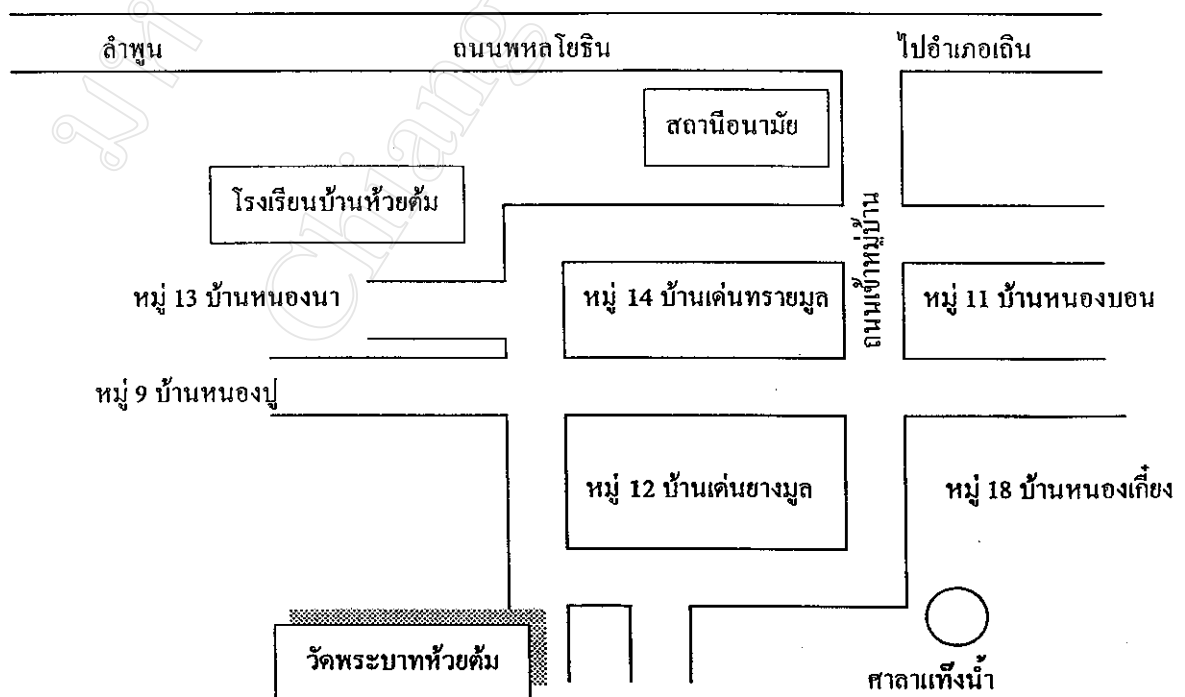
เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2543 ครูบาวงษ์เจ้าอาวาสวัดพระบาทห้วยต้มได้มรณะภาพ จึงได้มีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสรูปใหม่อย่างไม่เป็นทางการรักษาการแทนคือ ครูบาพันธ์ อายุ 72 พรรษา ซึ่งเป็นหลานของครูบาวงษ์ มีบทบาทหน้าที่ในทางศาสนา อบรมสั่งสอน และเป็นที่พึ่งในการให้คำแนะนำ เมื่อคนในชุมชนมีปัญหา นอกจากนี้ยังมีผู้นำอาวุโสหรืออาจารย์ที่ยังคงทำหน้าที่เป็นมัลลหายกสวดสวดผู้กระทำความผิดกฎของหมู่บ้านและอบรมสั่งสอนชาวบ้านอยู่เช่นเดิม

การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรซึ่งแต่เดิมเริ่มต้นมีเพียงบ้านหมู่ที่ 8 เพียงหมู่บ้านเดียว ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครอง โดยการแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 7 หมู่บ้าน มีผู้นำชุมชนดูแลความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้านรวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ โดยมีกำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 6 คน และเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือ อบต.หมู่บ้านละ 1 คน ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนประชากรชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

ลำดับ	กลุ่มบ้าน	หมู่ที่	ตำบล	จำนวน หลังคา เรือน	จำนวน ครอบครัว	ประชากร				
						ชาย	หญิง	เด็ก ชาย	เด็ก หญิง	รวม
1	ห้วยต้ม	8	นาทราย	197	209	320	327	176	153	976
2	หนองปู	9	นาทราย	185	206	297	307	164	162	930
3	หนองบอน	11	นาทราย	161	175	251	238	131	168	788
4	เด่นยางมูล	12	นาทราย	153	166	243	256	99	124	722
5	หนองนา	13	นาทราย	148	178	259	211	134	128	732
6	เด่นทรายมูล	14	นาทราย	150	164	274	245	142	150	811
7	หนองเกียง	18	นาทราย	93	100	147	133	78	78	436
รวม				1,087	1,198	1,791	1,717	924	963	5,395

ที่มา: ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน (2544)

แผนผังแสดงหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม

กระบวนการทอผ้ากี่เอวในอดีต

จากการศึกษาของสารภี มณีโชติ และรัชดาภรณ์ กุณามา (2526) พบว่า ยังไม่มีการค้นพบหลักฐานว่าเดิมชาวกะเหรี่ยงมีรูปแบบของเครื่องทอผ้าแบบใด นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพการทอผ้าพบว่า ในอดีตมีลักษณะความเป็นอยู่ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นที่ราบสูงอยู่บนเนินเขา และการคมนาคมที่ไม่สะดวก ทำให้ต้องมีการทอผ้าเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันและงานพิเศษต่าง ๆ การสืบทอดการทอผ้าแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการนำมาใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และลักษณะการแต่งกายของชนเผ่า ซึ่งเราเรียกการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงว่า “ การทอผ้ากี่เอว ” เนื่องจากลักษณะเครื่องทอที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งต้องประกอบกับตัวผู้ทอจึงสามารถใช้ทอผ้าได้ มีวิธีการทอได้ง่ายไม่เปลืองพื้นที่ สามารถเคลื่อนย้ายสะดวก ถึงแม้จะไปทำไร่อะไรก็สามารถนำไปทอได้ รวมทั้งประหยัดเวลาในการเตรียมการทอ ผักผ่อน และเรียนรู้ได้เร็ว

วัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า

ในอดีตการทอผ้ากี่เอวของชนเผ่ากะเหรี่ยงมีวัสดุอุปกรณ์ในการทอที่ได้จากธรรมชาติ เพราะวิถีชีวิตความเป็นอยู่มีความผูกพันกับธรรมชาติ จึงเรียนรู้และนำสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ อันประกอบด้วย

1. แผ่นหนัง หรือ “อย่าคู่เพย” ในภาษากะเหรี่ยง ทำจากหนังสัตว์เนื่องจากในอดีตป่าไม้อุดมสมบูรณ์มีสัตว์ป่ามากมายคนจึงล่าสัตว์นำมาเป็นอาหาร แล้วนำส่วนอื่น ๆ มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หนังสัตว์ที่นิยมนำมาใช้เป็นแผ่นหนังในการทอผ้านั้นได้แก่ หนังควาย เพราะหนังควายนั่นไม่แข็งกระด้างหรืออ่อนนุ่มจนเกินไป แต่สามารถรองรับน้ำหนักของผู้ทอได้ในขณะที่ต้องเคลื่อนตัวขึ้นลงในขณะทอ โดยตัดแผ่นหนังเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 4-6 นิ้ว ยาวประมาณ 22 นิ้ว ปลายทั้งสองข้างเจาะรูร้อยเชือกสำหรับคล้องกับไม้รังผ้าที่ทอ แล้วพันอ้อมกับเอวผู้ทอขณะนั่งทอผ้า

2. ไม้สำหรับพันผ้าเป็นไม้ท่อนกลม ๆ ใช้สำหรับม้วนเก็บผ้าที่ทอแล้ว และยังเป็นไม้ อันแรกที่ใช้พันด้ายเมื่อเริ่มขึ้นเครื่องทอ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 นิ้ว ยาวประมาณ 20-22 นิ้ว ขนาดไม่สั้นหรือยาวเกินไป เพราะผ้าทอกะเหรี่ยงเป็นผ้าทอหน้าแคบ ถ้าไม้พันผ้ายาวเกินไปจะเกิดความไม่สะดวกเวลาทอ ส่วนปลายทั้งสองข้างนั้นมักเป็นช่องสำหรับใช้คล้องเชือกจากแผ่นหนังไม้กระเทบ หรือ “หน่อทาแพะ” ในภาษากะเหรี่ยง ใช้สำหรับช่วยแยกด้ายขึ้นให้มีช่วงกว้างมากขึ้น เพื่อสะดวกในการสอดด้ายขวาง และใช้เป็นไม้กระเทบด้ายขวางให้แน่น ลักษณะ

เป็นไม้เนื้อแข็งแผ่นหนา เพราะจะได้มีน้ำหนักและแรงกระทบด้ายขวางให้แน่นยิ่งขึ้น โดยมีขนาดกว้างประมาณ 3.5-6 นิ้ว ความยาวประมาณ 25-30 นิ้ว

4. ไม้ช่วยแยกด้ายหรือ “กลูโซ่” ในภาษากะเหรี่ยง ใช้สำหรับแยกด้ายขึ้นออกจากกันตามแนวตะกอก เพื่อให้เกิดช่องว่างพอที่จะสอดไม้กระทบเข้าไปและทำให้มีช่องว่างสำหรับสอดด้ายขวางได้กว้างขึ้น โดยใช้ไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแน่น แต่ไม่ควรมีน้ำหนักมากเกินไปเพราะจะเกิดความไม่สะดวกในการหยิบจับเวลาใช้ ซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5-2 นิ้ว

5. ไม้หน่อสะยา มีลักษณะเป็นไม้เนื้อแน่นกลมหรือข การทอครั้งหนึ่ง ๆ จะใช้ ไม้หน่อสะยาอย่างน้อย 3 อัน หรือไม้จำกัดจำนวนจะทำให้มากเท่าใดก็ได้ เพราะไม้หน่อสะยามีประโยชน์หลายอย่าง เช่น ใช้สำหรับคล้องด้ายตะกอก เพื่อแบ่งเส้นด้ายขึ้นเวลาขึ้นเครื่องทอ เมื่อทอจะยกขึ้นสลับกับไม้ช่วยแยกด้าย ใช้สำหรับกำหนดแนวและจัดระเบียบเส้นด้ายขึ้นก่อนผ่านตะกอก และยังใช้กำหนดตะกอกสำหรับการทอผ้าที่มีตะกอกหลายชุด จำนวนไม้หน่อสะยาที่กำหนดตะกอกจะมีจำนวนเท่ากับตะกอก ซึ่งจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5-2 นิ้ว ยาวประมาณ 20-25 นิ้ว

6. ไม้ขึ้นเครื่องทอมีส่วนสำคัญอย่างมากที่ช่วยให้การทอผ้าสำเร็จ ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งหรือเป็นไม้ไผ่ก็ได้ มีลักษณะเป็นท่อนกลมใหญ่ ยาวประมาณ 70-80 นิ้ว โดยเจาะรูเรียงกันตามขนาดของส่วนประกอบเครื่องทอ ได้แก่ ไม้พันผ้า ไม้หน่อสะยา ไม้ช่วยแยกด้าย เป็นต้น

ภาพ 1 อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทอผ้า

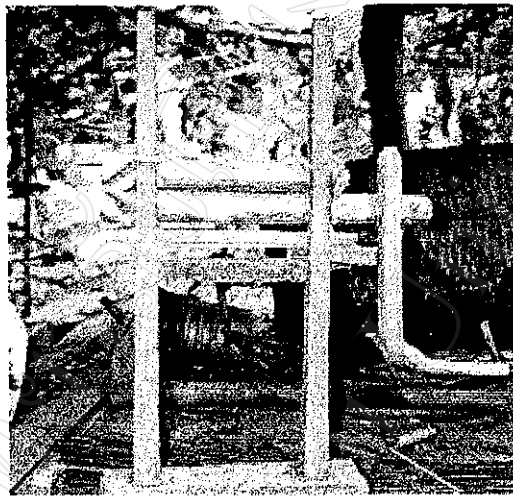
ทั้งนี้ นอกจากวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้าจะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการทอผ้าแล้ว ยังมีส่วนประกอบอื่นที่มีส่วนในการทอผ้าให้เป็นผืน ได้แก่ เส้นใย หรือเส้นด้าย ซึ่งชนเผ่ากะเหรี่ยงจะใช้เส้นด้ายจากใยฝ้ายเท่านั้น ซึ่งทุกครัวเรือนจะปลูกฝ้ายไว้เพื่อใช้ในการทอเครื่องนุ่งห่มสำหรับสมาชิกในครอบครัว ฝ้ายที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงปลูกเป็นฝ้ายพื้นเมือง มีลักษณะลำต้น ผอมสูง ไม่แตกพุ่ม ปลูกฝ้ายต้นหยาบ ซึ่งมีทั้งฝ้ายคุ่นเป็นฝ้ายที่มีสีน้ำตาลอ่อน และฝ้ายขาว ซึ่งมีวิธีการปลูก 2 วิธีคือ

1. ปลูกปนกับข้าวไร่ โดยใช้เมล็ดฝ้ายหว่านลงในไร่ข้าวหลังจากที่ปลูกข้าวและคันข้าวโตประมาณ 1-5 คืบ เมื่อเมล็ดฝ้ายงอกเป็นต้นกล้าถ้ามีจำนวนต้นฝ้ายหนาแน่นเกินไปจะถอนออกเพื่อให้ฝ้ายได้เติบโตเต็มที่ ทั้งนี้การปลูกฝ้ายปนกับไร่ข้าวนั้น ต้นฝ้ายจะไม่แย่งอาหารต้นข้าว และไม่ทำให้ต้นข้าวชะงักการเจริญเติบโต สามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้ก่อนฝ้ายโดยไม่ทำให้ต้นข้าวเสียหาย
2. ปลูกปนกับพืชสวนครัวในบริเวณบ้านหรือสวนใกล้บ้าน ซึ่งปลูกได้จำนวนจำกัด เนื่องจากมีพื้นที่น้อยต้องแบ่งปลูกปนกับพืชหลายชนิด คุณภาพของฝ้ายจะไม่ค่อยดีนัก เนื่องจากพืชแย่งอาหารกันทำให้ดินเสื่อมคุณภาพและยังถูกรบกวนจากสัตว์เลื้อยอีกด้วย

การปลูกฝ้ายใช้เวลาในการเติบโตจนสามารถเก็บฝ้ายได้ประมาณ 5 เดือน ซึ่งมีช่วงเวลาในการปลูกฝ้ายอยู่ 2 ช่วงคือ ระหว่างพฤษภาคมถึงมิถุนายนจะเริ่มเก็บเกี่ยวฝ้ายได้ตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม และระหว่างเดือนกรกฎาคมหรือหลังจากนี้จะเริ่มเก็บได้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนมีนาคม ในการเก็บฝ้ายนั้นใช้แรงงานคนในครอบครัว ซึ่งจะเลือกเก็บเฉพาะสมอฝ้ายที่แห้งและแตกแล้วเท่านั้น เมื่อเก็บมาแล้วจะนำมาเก็บไว้ในภาชนะจักสาน เช่น กระบุงหรือตะกร้า เพื่อให้มีการถ่ายเทอากาศ ระบายความชื้น สามารถเก็บฝ้ายไว้ได้นานไม่ขึ้นรา จนกว่าจะนำมาใช้จึงจะนำมาตากแดดและทำเป็นเส้นด้าย ซึ่งการปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายมีขั้นตอนดังนี้

1. การนำสมอฝ้ายตากแดดเพื่อให้ฝ้ายฟูตัว โดยนำสมอฝ้ายที่เก็บได้เมื่อสุกเต็มที่มาแกะเปลือกนอกที่เป็นสีดำออกจนเหลือแต่ฝ้ายที่ห่อหุ้มเมล็ดอยู่นำมาใส่ภาชนะ เช่น กระด้ง ขนาดใหญ่ นำไปตากแดดหรือตากบนขนบ้านก็ได้ และต้องเกลี่ยฝ้ายให้สม่ำเสมอ ระหว่างที่ตากแดดต้องหมั่นกลับอยู่เสมอ เพื่อให้ฝ้ายถูกแดดโดยทั่วถึง ใช้เวลาตากประมาณ 3-4 วัน จนกว่าฝ้ายจะแห้งสนิทหรือไม่มีความชื้น
2. การทำความสะอาดโดยเก็บถึง ก้านหรือเศษเปลือกของสมอฝ้ายออกให้หมด
3. การหีบฝ้าย เป็นการแยกเมล็ดฝ้ายออกจากฝ้าย ซึ่งชนเผ่ากะเหรี่ยงใช้เครื่องหีบฝ้ายที่ทำด้วยไม้มีลักษณะพื้นเพื่อกดฝ้ายเครื่องบดปลาหมึกย่าง เรียกว่า “ดูแบ” โดยป้อนฝ้ายเข้าไปในระหว่างลูกกลิ้งแล้วจับด้ามหมุนเข้าหาตัว ลูกกลิ้งจะดึงฝ้ายเข้าไประหว่างกลางและตกลงไปด้านหลังซึ่งมีภาชนะรองรับอยู่ ส่วนเมล็ดจะตกลงด้านหน้า การหมุนเครื่องหีบฝ้ายต้องไม่หมุน

เร็วเกินไปเพราะถ้าหมุนเร็วเม็ลล์จะแยกออกจากปุยฝ้ายไม่ทันและติดเข้าไประหว่างลูกกลิ้ง ซึ่งอาจทำให้เฟืองลูกกลิ้งแตกหรือหักได้ การที่เม็ลล์ฝ้ายจะหลุดจากปุยฝ้ายได้ดีแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับ การตากแดด หากตากฝ้ายแห้งสนิทก็จะทำให้เม็ลล์ฝ้ายร่อนหลุดจากปุยฝ้ายได้ง่าย แต่ถ้าฝ้ายยังมีความชื้นอยู่ก็จะทำให้เกิดความหนืด เม็ลล์ปุยฝ้ายจะแยกออกจากกันได้ยาก

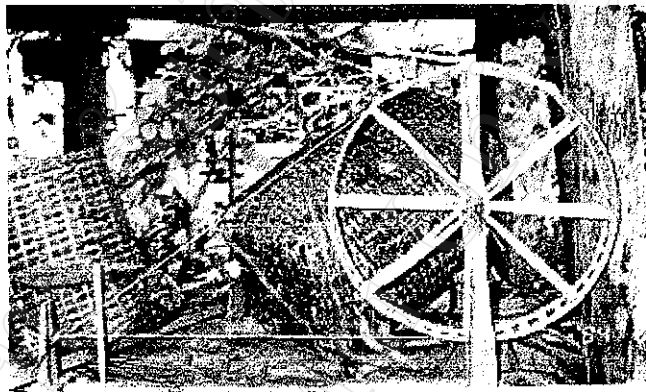

ภาพ 2 เครื่องหีบฝ้าย

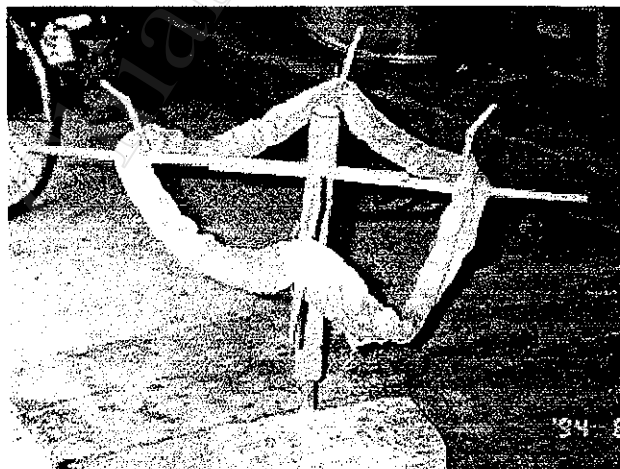
4. การสาวเส้นใยเป็นการนำเอาปุยฝ้ายที่หีบเม็ลล์คอกเรียบรื้อแล้วมาทำให้เส้นใยเรียงตัวขนานตามความยาวของเส้นใย โดยใช้เครื่องมือในการสาวมีลักษณะคล้ายคันธนู ซึ่งชนเผ่ากะเหรี่ยงเรียกว่า “นอพี” มีด้ามจับทำด้วยไม้ โดยจับปลายให้มีลักษณะโค้งแล้วผูกปลายทั้งสองข้างด้วยเส้นด้ายหรือเรียกว่า สาย ใช้สาวเส้นใยโดยจับสายแล้วดึงให้สายถูกปุยฝ้ายให้ทั่วทั้งหมด ปุยฝ้ายที่สาวแล้วจะฟูตัวไม่ติดกัน เมื่อปุยฝ้ายขึ้นฟูพอแล้วให้นำมาแผ่บาง ๆ และม้วนรอบไม้ไผ่กลม ๆ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 นิ้ว ยาว 10-15 นิ้ว ซึ่งเรียกว่าไม้ล้อฝ้าย โดยม้วนปุยฝ้ายรอบไม้ล้อฝ้ายให้หลวม ๆ เป็นท่อนยาวแล้วรูดไม้ล้อออก นำไปเก็บไว้ในกระบุงหรือตะกร้า เพื่อให้สะดวกต่อการปั่นเส้นด้าย

5. การปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย เป็นการนำเอาปุยฝ้ายมาวางให้เรียงกันตามความยาวของเส้นใยแล้วบิดให้เป็นเกลียวเพื่อให้เป็นเส้นด้าย ซึ่งเครื่องมือในการปั่นนี้ชนเผ่ากะเหรี่ยงเรียกว่า “กาท่า” ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ในสำหรับกรอด้วยมีลักษณะเป็นเหล็กแท่ง กลมเรียวยาวประมาณ 6 นิ้ว และวงล้อสำหรับหมุนโดยมีสายพานโยงถึงกัน เมื่อหมุนวงล้อแกนในก็จะหมุน

ตามไปด้วย การปั่นฝ้ายด้วยมือจะมีเส้นด้ายนำเครื่อง หรือ เส้นด้ายผูกหัวเครื่อง โดยต้องดึงใยฝ้ายที่ม้วนเป็นหลอดมาผูกต่อกับเส้นด้ายนำ แล้วใช้มือถือปุยฝ้ายที่ม้วนเป็นหลอดนั้นไว้ มืออีกข้างหมุนวงล้อตามเข็มนาฬิกา เมื่อแกนในเริ่มหมุนม้วนเส้นใยจากหลอดฝ้าย มือข้างถือปุยฝ้ายบิดใยฝ้ายให้เป็นเกลียว เมื่อปั่นฝ้ายเป็นเส้นด้ายและกรอเต็มแกนในแล้วนำเส้นด้ายนั้นมาทำให้เป็นใจ โดยการพันเข้ากับโครงไม้รูปคล้ายสมอเรือ มีลักษณะหัวท้ายทั้งสองข้างเหมือนกัน ด้วยการพันโยงจากบนลงล่างสลับกัน หรือใช้เครื่องพันด้ายแบบตั้งเรียกว่า “จุกว่า” เมื่อได้ปริมาณตามต้องการก็ถอดด้ายออกจากที่พันและม้วนขดให้เป็นระเบียบ เพื่อสะดวกในการนำไปใช้ต่อไป

ภาพ 3 เครื่องปั่นฝ้าย

ภาพ 4 เครื่องพันด้ายให้เป็นใจ

การพัฒนาคุณภาพเส้นด้าย

ในอดีตเส้นด้ายของชนเผ่ากะเหรี่ยง ได้จากใยฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง มีใยฝ้ายหยาบและสั้น เส้นใยไม่เหนียวและหลุดง่าย ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาคุณภาพของเส้นด้าย เพื่อให้เส้นด้ายมีความคงทนต่อการเสียดสีเวลาทอ โดยการนำเอาวิธีการและวัสดุที่ใช้ในชีวิตประจำวันมาใช้ ซึ่งชนเผ่ากะเหรี่ยงมีกระบวนการพัฒนาคุณภาพเส้นด้าย 2 วิธีคือ การนำข้าวพันธุ์พื้นเมืองของชนเผ่ากะเหรี่ยงซึ่งมีลักษณะคล้ายกับข้าวเหนียวของคนพื้นราบ มาหุงใส่น้ำให้มากกว่าการหุงข้าวปกติ แล้วรินเอาเฉพาะน้ำข้าวที่ข้นและเหนียวเป็นยางใต้งลงในภาชนะ นำใยด้ายชุบลงในน้ำข้าว แล้วนำตากแดดจัด ๆ หรืออีกวิธีหนึ่งคือ นำใยด้ายชุบน้ำ และนำไปคลุกกับเมล็ดข้าวสุกในภาชนะรองรับ จนรู้สึกเหนียวมือ แล้วนำใยด้ายตากแดด ขณะตากต้องหมั่นกระตุกใยด้ายบ่อย ๆ เพื่อให้เศษข้าวที่ติดมากับด้ายร่วงหลุดไปและเพื่อไม่ให้ใยหดตัวหรือติดกันเป็นก้อน ซึ่งเส้นด้ายที่ผ่านกระบวนการพัฒนาคุณภาพนี้จะมีความแข็งแรง ไม่ขาดง่าย และสามารถนำไปทอเป็นผ้าทอถิ่นหรือผ้าทอเก็บไว้น้อมสืต่อไป

การย้อมสี

ในอดีตชนเผ่ากะเหรี่ยงจะย้อมสีฝ้ายด้วยสีธรรมชาติที่ได้จากรอบ ๆ หมู่บ้าน เนื่องจากการดำเนินชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ จึงได้เรียนรู้ปรับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นสีที่ใช้ย้อมจะได้จากส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ เช่น เปลือกใบ ผล ราก สีที่ได้ส่วนใหญ่มักเป็น สีดำ น้ำเงิน แดง เหลือง ชมพู เป็นต้น

วิธีการย้อมสีนั้นชนเผ่ากะเหรี่ยงมีวิธีการย้อมแบบไม่มีมาตรฐานการวัด ส่วนประกอบทุกอย่างใช้กะประมาณหรือการคาดคะเนตามความพึงพอใจของผู้ย้อมโดยอาศัยประสบการณ์และความชำนาญหรือจากการสังเกตผู้อื่น ดังนั้นสีที่ได้จากการย้อมแต่ละครั้งจะได้สีไม่เหมือนกัน หากนำมาใช้ไม่พอจะย้อมสีให้เหมือนเดิมอีกไม่ได้ มีขั้นตอนและกระบวนการย้อม 2 วิธี คือ

1. การย้อมเย็น คือ การนำวัสดุที่เป็นสีย้อมมาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วตำให้ละเอียด ผสมน้ำแล้วคั้นกรองเอาเฉพาะน้ำสีใส่น้ำมะขามหรือน้ำมะนาวลงไปเพื่อเป็นสารช่วยย้อมให้สีติดดียิ่งขึ้น ก่อนการย้อมจะต้องนำด้ายไปซักน้ำและตีเส้นด้ายให้ฟูเพื่อให้เส้นด้ายดูดซึมสีได้ดี จากนั้นนำเส้นด้ายที่เตรียมไว้จุ่มในน้ำย้อมสีแช่ทิ้งไว้จนได้สีที่ต้องการ แล้วนำขึ้นผึ่งลมให้แห้ง แต่ถ้าย้อมสีน้ำเงินจากใบครามจะมีวิธีและขั้นตอนการย้อมที่แตกต่างไปจากนี้คือ นำใบคราม มาหมักแช่น้ำไว้นาน 6-7 วัน ให้น้ำสีตกตะกอน แล้วผสมน้ำสีกับน้ำค้างที่ได้จากขี้เถ้าใบคอง ใสบดส้มป่อยเพื่อให้สีติด แล้วคั้นน้ำครามจนเกิดฟองเพื่อให้ออกซิเจนเข้าไปช่วยให้สีติดดียิ่งขึ้น นำเส้นด้ายที่ผ่านการซักน้ำและตีจุ่มลงในน้ำย้อมแล้วนำไปผึ่งลมให้แห้ง ถ้าต้องการสีที่เข้มจะทำซ้ำจนได้สีที่ต้องการ

2. การย้อมร้อน คือ การใช้ความร้อนจากเปลวไฟช่วยกระตุ้นให้สีย้อมติดเส้นด้าย โดยการนำวัสดุที่เป็นสีย้อมมาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วทำให้ละเอียด นำไปต้มในน้ำจนน้ำเดือด กรองเอาเฉพาะน้ำสี ต้มกับเส้นด้ายที่ผ่านการซักน้ำและตี เค็มเกลือหรือของที่มีรสเปรี้ยว เช่น น้ำมะนาว น้ำมะขาม หรือใบส้มป่อย เพื่อให้สีติดแน่นและตกน้อยที่สุด มีสีสดใสไม่แก่เร็ว ต้มจนได้สีที่ต้องการ

ถ้าต้องการให้เส้นด้ายมีความเหนียวแข็งแรงไม่ขาดเวลาทอ ให้นำด้ายที่ต้มสีจนจุ่มมากลุกกับข้าวสุกหรือใส่ข้าวต้มปลงในน้ำย้อมสี เพื่อเป็นการประหยัดเวลาการทำอีกขั้นตอนหนึ่ง จากนั้นให้บีบน้ำสีออกนำไปตาก ซึ่งต้องหิวหรือกระดุกเส้นด้ายขณะตาก ทั้งนี้เพื่อให้เส้นด้ายเป็นระเบียบไม่หดตัวหรือหงิกงอ และเป็นการสกัดเอาเมล็ดข้าวออกจากด้าย ป้องกันไม่ให้ด้ายติดกันเมื่อแห้ง

วัตถุดิบจากธรรมชาติ ซึ่งให้สีโดยวิธีการย้อมร้อน มีดังนี้

สีดำ ได้จากผลมะเกลือ ถ้าย้อมหลาย ๆ ครั้งจะได้สีเทาอมดำ หรือถ้าต้องการสีดำ ให้นำตาลก้นนำไปย้อมทับด้วยสีที่ได้มาจากผลหม่นน้ำจาย ซึ่งเป็นไม้เถาขนาดใหญ่มีหนาม

สีแดง ได้จากเถาไม้ฝางหรือเปลือกต้นประดู่ ถ้าเป็นต้นแก่ ๆ หรือแห้งจะได้สีแดงเข้มอมม่วง แต่ถ้าต้นที่ยังไม่แก่จัดหรือดิบจะได้สีแดงสด

สีแสด ได้จากเปลือกถ่านมว้าว ถ้าต้นแก่จะได้สีแสดอมส้ม แต่ถ้าต้นไม่แก่จัดจะได้สีแสด

สีชมพู ได้จากรากชะโค และเปลือกต้นปุยซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่

สีชมพูอมส้ม ได้จากเปลือกไม้พะง

สีน้ำตาลอมเหลือง ได้จากเปลือกไม้เปี้ย

สีแสดอมส้ม ได้จากรากโค๊ะหรือรากขยป่า

การเตรียมเครื่องทอผ้า

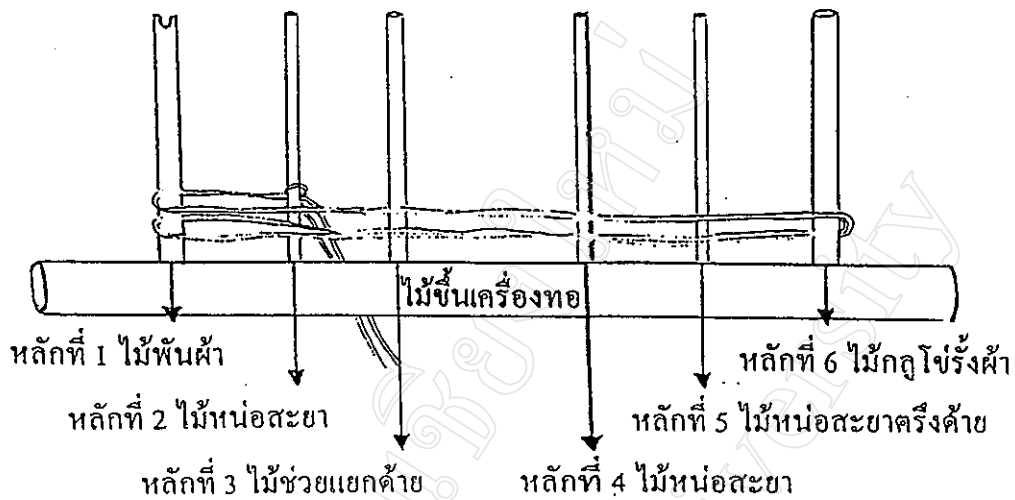
1. การกรอผ้าขวาง

ด้ายขวางเป็นด้ายที่สอดเข้าไประหว่างด้ายยืนทำให้เกิดลวดลายต่าง ๆ ซึ่งเผ่ากะเหรี่ยงเรียกว่า ทุยลู่ โดยปกติการทอของคนพื้นราบจะกรอใส่หลอดด้ายและติดกระสวยนำสอดผ่านเข้าไประหว่างด้ายยืน แต่เครื่องทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงไม่มีกระสวย ฉะนั้นจึงต้องใช้ด้ายพันกับไม้ขนาดยาวประมาณ 1 ฟุต เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร วิธีพันด้ายใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ถือปลายไม้ด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่งวางทาบกับหน้าขา และใช้มืออีกข้างปั่นฝ้ายเข้าหาตัว โดยให้ด้ายผ่านเข้ามาระหว่างนิ้วชี้กับนิ้วกลางของมือซ้ายอีกข้าง ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนด้ายเต็ม

ไม้แล้วจึงกรอไม้ไม้อันใหม่ ซึ่งสามารถกรอไว้ได้หลายอันเพื่อสามารถนำไปใช้ได้สะดวกขณะกำลังทอ

2. การขึ้นเครื่องทอ

ก่อนที่จะขึ้นเครื่องทอผู้ทอต้องกำหนดหรือกะขนาดของหน้าผ้า เนื่องจากรูปแบบของเครื่องนุ่งห่มของชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นการนำผ้าแต่ละชิ้นมาเย็บประกอบกันโดยไม่มีการตัด ดังนั้นต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการทอก่อนว่าต้องการทอผ้าประเภทใด เช่น ทอยาม ทอเสื้อ ทอผ้าถุง หรืออื่น ๆ แล้วจึงกำหนดความกว้างของหน้าผ้า แต่ในสังคมกะเหรี่ยงไม่มีเครื่องมือที่ใช้เป็นมาตรฐานการวัด แต่ใช้วิธีการกะประมาณ โดยความเคยชิน ยึดถือรูปร่างของคนเป็นมาตรฐาน เพื่อจะกะให้ได้ขนาดที่จะนำมาตัดเย็บให้พอดีตัวผู้สวมได้ แต่เมื่อต้องทอให้ผู้อื่นจะเพิ่มหรือลดขนาดโดยอาศัยการเปรียบเทียบจากรูปร่างของคน เมื่อกำหนดขนาดของหน้าผ้าได้แล้ว ก็ทำการกะลดทอน กำหนดลดทอนที่ทอ ช่วงไหนใช้สีอะไร เพื่อที่จะทำการเรียงด้ายและขึ้นเครื่องทอได้ถูกต้อง ซึ่งการขึ้นเครื่องทอเป็นการนำเอาเส้นด้ายมาเรียงกันให้เป็นระเบียบตามแนวนอนขนานไปกับไม้ขึ้นเครื่องทอ โดยพันรอบส่วนประกอบของเครื่องทอ ได้แก่ ไม้พันผ้าในหลักที่ 1 ไม้หน่อสะยาในหลักที่ 2 ไม้ช่วยแยกด้ายในหลักที่ 3 ไม้หน่อสะยาในหลักที่ 4 ไม้หน่อสะยาตรงด้ายในหลักที่ 5 และไม้กฏโช้งผ้าในหลักที่ 6 เมื่อเรียงส่วนประกอบของเครื่องทอเสร็จแล้ว ให้เรียงด้ายจำนวนคู่ ซึ่งอาจเป็น 2 เส้น หรือ 4 เส้น มาคล้องกับหลักที่ 1 และสอดด้ายผ่านหลักที่ 2 3 4 และ 5 แล้วนำไปคล้องกับหลักที่ 6 และกลับมากล้องกับหลักที่ 1 โดยด้ายทั้งหมดให้ตั้งเสมอกัน ทำมุมเวียนไปเรื่อย ๆ จนด้ายที่เรียงมีความสูงเท่าที่ต้องการ หากต้องการสลับสี ก็เปลี่ยนด้ายกลุ่มใหม่ตามสีที่ต้องการ โดยเริ่มต้นจากหลักแรกเช่นกัน เมื่อเรียงด้ายเสร็จให้ถอดไม้ทั้งหมดออกจากไม้ขึ้นเครื่องทอและนำไม้หน่อสะยาสอดเข้าไปเก็บตะกอลแทนไม้กฏโช้ง ซึ่งใช้สำหรับช่วยแยกด้ายเวลาทอ จากนั้นนำเครื่องทอทางด้านไม้รังผ้าไปผูกติดกับฝาบ้านหรือเสากระเบียดบ้าน โดยให้ระดับความสูงประมาณระดับศีรษะของผู้ทอขณะที่นั่งเหยียดขาราบกับพื้น ส่วนด้านไม้พันผ้าให้นำแผ่นหนังมาล้อมรอบเอวด้านหลังของผู้ทอ และผูกรั้งหัวท้ายกับปลายทั้งสองของไม้พันผ้า พร้อมกับดึงเครื่องทอให้ตั้งพอประมาณ โดยผู้ทอสามารถกระเด้งถอยหลังนั่งในตำแหน่งที่เหมาะสม

ภาพ 5 การขึ้นเครื่องทอ

การสร้างลวดลายและเทคนิคการทอ

การสร้างลวดลายบนพื้นผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นเทคนิคการทอที่มีความหลากหลาย สามารถสร้างสรรค์ลวดลายให้มีความสวยงาม และแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ทอที่จะออกแบบลวดลายต่าง ๆ ลงบนพื้นผ้าให้มีความประณีตและสวยงาม ซึ่งมีเทคนิคการทอ 5 ประเภท คือ

1. ทอพื้น เป็นการทอแบบง่ายที่สุด โดยนำด้ายพุ่งสอดเข้าไปขัดกับด้ายยืนสลับไปมาซึ่งมีการสร้างลวดลายต่าง ๆ อยู่ 2 ลักษณะ คือ

1.1 การทอสลับสีด้ายยืน ทำให้เกิดลวดลายสลับสีในเนื้อผ้า ได้แก่ ลวดลายบนขำลายบนส่วนของดินจีน

1.2 การทอสลับสีด้ายพุ่ง ทำให้เกิดลวดลายในแถบสีในเนื้อผ้าเช่นกัน แต่เป็นแถบที่ตัดกับด้ายยืน และสลับสีด้ายยืนด้วยจะทำให้เกิดเป็นลวดลายคาสีเหลี่ยมซึ่งนิยมทอเป็นลายบนผ้าถุงของผู้ชาย

2. ทอจก จัดเป็นเทคนิคการทอที่ยากที่สุดของชนเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งเป็นเส้นพุ่งพิเศษที่สร้างลวดลายควบคู่กันไปในขณะที่ทอ ด้วยการใช้นิ้วถ่วงเข้าไปในด้ายยืน แล้วเอาด้ายสีต่าง ๆ แทรกเข้าไปในขณะที่ทอสลับกับการสอดด้ายพุ่ง เมื่อทอเป็นผืนแล้วด้ายที่แทรกเข้าไปนั้นจะปรากฏเป็นลวดลายบนบนพื้นผ้า ซึ่งลายทอนี้มักจะปรากฏบนขำที่ผู้หญิงทอเพื่อให้เป็นของขวัญแก่ผู้ชายที่ตนพึงพอใจ และปรากฏทั่วไปในชุดเครื่องแต่งกายของผู้หญิงทั้งที่เป็นลวดลายบนเสื้อและผ้าซิ่น

3. ทอยกดอก เป็นการทอที่สร้างลวดลายควบคู่กันไปในขณะที่ทอ ลวดลายเกิดจากเส้นพุ่งพิเศษคล้ายกับการทอจกแต่ทอได้ง่ายกว่า โดยใช้วิธียกตะกอลูกซึ่งกำหนดลวดลายไว้ตั้งแต่ตอนขึ้นด้ายด้วยการนำด้ายตะกอลูกสลับกับด้ายยืน เพื่อใช้เป็นส่วนยกสำหรับสอดด้ายเข้าไปในระหว่างทอเรียกว่า ไม้ เช่น ทอ 1 ไม้ 2 ไม้ 3 ไม้ จนถึง 30 ไม้ ให้เกิดเป็นลวดลาย

4. ทอจกผสมยกดอก เป็นการทอที่สร้างลวดลายควบคู่กันไปในขณะที่ทอ โดยใช้วิธีการทอผสมผสานกันระหว่างการทอจกและการทอยกดอก ลวดลายที่เกิดขึ้นจะผสมผสานทั้งการทอยกตะกอล และใช้นิ้วล้วงสอดด้ายเส้นพุ่งพิเศษสีต่าง ๆ สลับเข้าไปด้วย ซึ่งลายที่ได้จะมีความสวยงามแปลกตา

5. มัดหมี่หรือตาคาด คือ การย้อมด้ายให้เป็นลวดลายติดสีในบางส่วน โดยการห่อหุ้มด้ายส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีด้วยใบไม้หรือพันด้วยเชือก ซึ่งชาวกะเหรี่ยงจะใช้วิธีการมัดหมี่ด้ายยืนก่อนนำไปขึ้นเครื่องทอ ลายตาคาดหรือลายมัดหมี่เส้นยืนนี้มักจะปรากฏเป็นลายขวางบนตัวผ้าชิ้นของผู้หญิงหรือโสร่งของผู้ชาย (ซึ่งเย็บตะเข็บเดียว)

ลักษณะของลวดลาย

ชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาวเขาที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับป่าและธรรมชาติ ทำให้การดำรงชีพได้ผสมกลมกลืนให้เข้ากับธรรมชาติ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากลักษณะลวดลายที่ทอบนพื้นผ้า ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมใกล้ ๆ ตัวซึ่งได้เข้ามาเกี่ยวข้องต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน จากการสังเกต เรียนรู้นำสิ่งต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำพืชผัก ผลไม้ และสัตว์ต่าง ๆ มาสร้างสรรค์รูปแบบ รูปทรงให้เกิดเป็นลวดลายบนพื้นผ้าให้สวยงามโดยไม่มี ความหมายเชิงสัญลักษณ์แต่อย่างใด ซึ่งสามารถจัดกลุ่มลายได้ 3 กลุ่ม คือ

1. ลายที่เกิดจากการทอจกหรือยกดอก แบ่งลวดลายออกเป็น

1.1 ลายที่เลียนแบบจาก พืช ผัก ผลไม้ ซึ่งประกอบด้วย

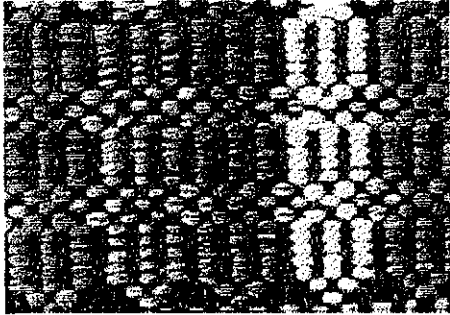
ลายเมล็ดพืช หรือ “ลายเหลิงแคชาคลิ” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นรูปรี ๆ คล้ายเมล็ดพืชทอ

ลายดอกหมาก หรือ “ลายเซซาพอ” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นจุดกลมเล็ก ๆ ตามแนวเฉียง

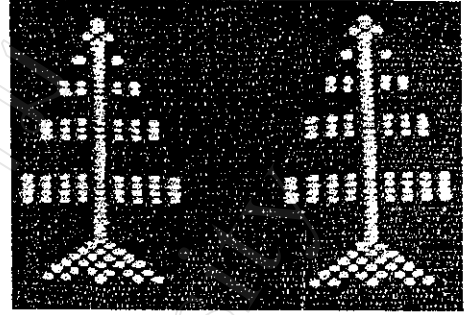
ลายน้ำเต้า หรือ “ลายทีลือคลิ” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะคล้ายลูกน้ำเต้าที่ชาวเขาใส่น้ำดื่มเมื่อเดินทางไปไร่

ลายต้นไม้อ้อ หรือ “ลายเซมมือเทิง” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะคล้ายต้นไม้อ้อ

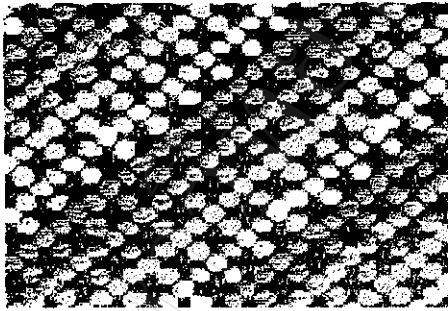
ลายดอกทานตะวัน หรือ “ลายตะกอพอ” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะคล้ายดอกทานตะวันบาน

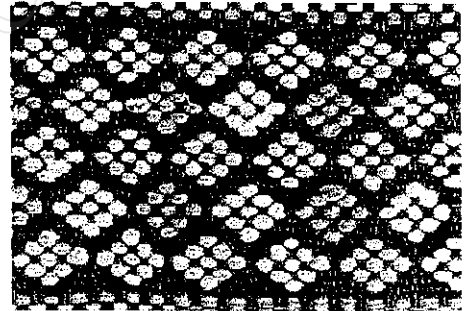
ภาพ 6 ลายเมล็ดน้ำเต้า

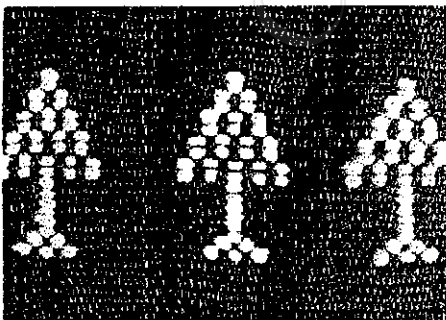
ภาพ 7 ลายต้นไม้

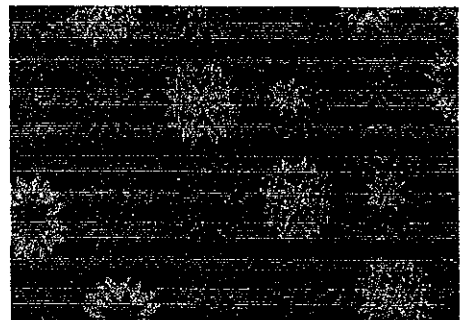
ภาพ 8 ลายดอกหมาก

ภาพ 9 ลายเมล็ดฟักทอง

ภาพ 10 ลายต้นไม้

ภาพ 11 ลายดอกทานตะวัน

1.2 ลายที่เลียนแบบจากสัตว์ ซึ่งประกอบไปด้วย

ลายแมงมุม หรือ “ลายป้า่านค้าน” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะคล้าย การชักใย
ของแมลงมุม

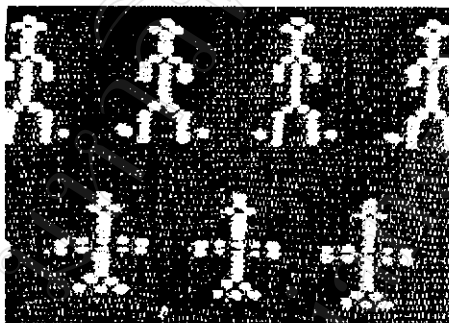
ลายผีเสื้อ หรือ “ลายเซ่งอูเป้งค้าย” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะเหมือนตัวผีเสื้อที่
บินทั่วไปอยู่ในป่า

ลายปากนก หรือ “ลายทุโก๊คตา” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะแหลม ๆ คล้ายปากนก
ลายเต่า หรือ “ลายคค้าย” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะคล้ายตัวเต่าภูเขาที่ชาว
กะเหรี่ยงนำมาปรุงเป็นอาหาร

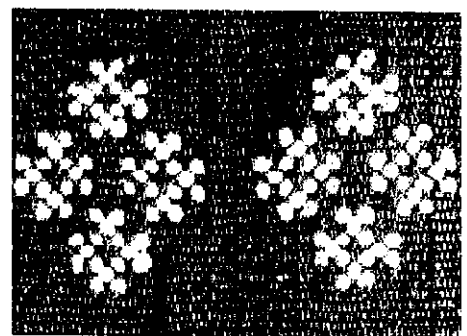
ลายตาไก่ หรือ “ลายเซ้างเมคลิ” ในภาษากะเหรี่ยง มีขนาดเล็กคล้ายตาไก่

ลายปีกนก หรือ “ลายทุโน๊ะ” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นปีกนกกำลังบิน

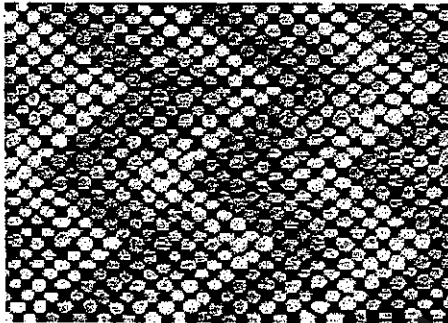
ลายตะขาบ มีลักษณะคล้ายตัวตะขาบ

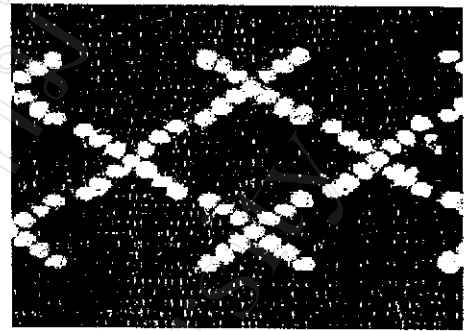
ภาพ 12 ลายคน

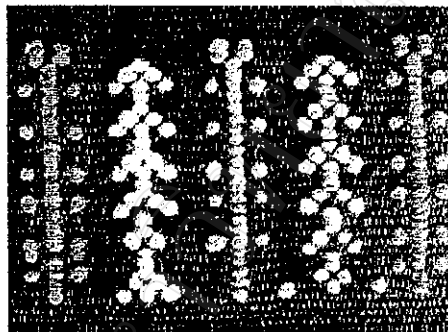
ภาพ 13 ลายเต่า

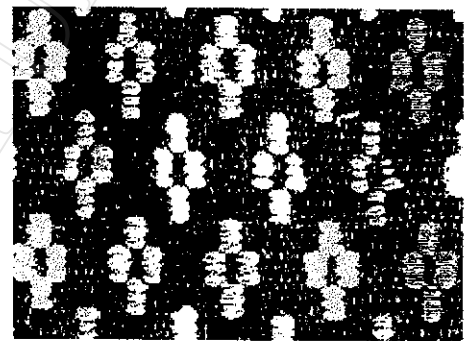
ภาพ 14 ลายปากนก

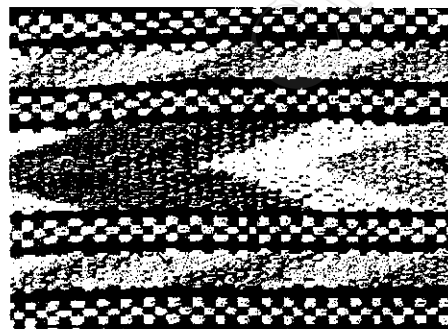
ภาพ 15 ลายขามแงมมุง

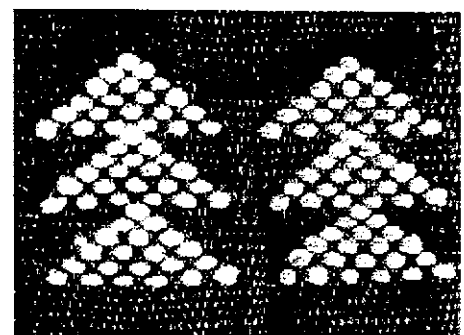
ภาพ 16 ลายตะขบ

ภาพ 17 ลายตาไก่

ภาพ 18 ลายนกเกลื่อนขาว

ภาพ 19 ลายผีเสื้อ

1.3 ลายอื่นๆ ที่เกิดจากการสังเกตสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัว หรือ การผสมผสานระหว่างลาย ทำให้เกิดลวดลายใหม่ ๆ รวมทั้งลายรูปทรงเรขาคณิต ซึ่งประกอบด้วย

ลายขอบตา หรือ “ลายทะแมชว้าง” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นวง ๆ คล้าย ขอบตาขาวของคน

ลายพันแข้ง หรือ “ลายบายล้ามค้ำม” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นตาถี่เหลื่อม ขนมเปียกปูน คล้ายกับการนำผ้ามาพันที่หน้าแข้งเมื่อกไปทำไร่ เพื่อป้องกันหญ้าและหนามบาด

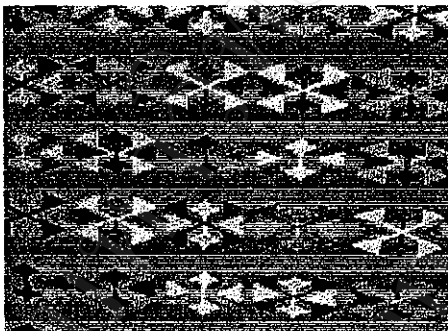
ลายตาตะกร้า หรือ “ลายคำก้วย” ในภาษากะเหรี่ยง มีลักษณะเป็นตาถี่เหลื่อม คล้ายที่สานเป็นตะกร้า

ลายซิกแซ็ก มีลักษณะคล้ายลายขอบตาที่ทอดต่อ ๆ กัน

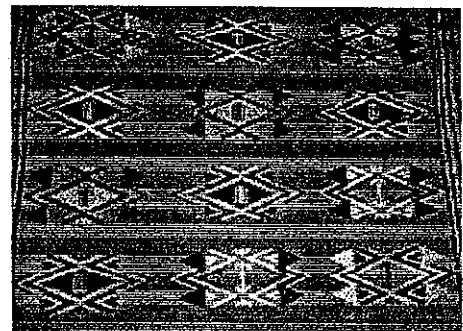
ลายตาตะกร้าผสมกับลายเมล็ดฝัก

ลายขอบตามีลายเมล็ดฝักอยู่ตรงกลาง

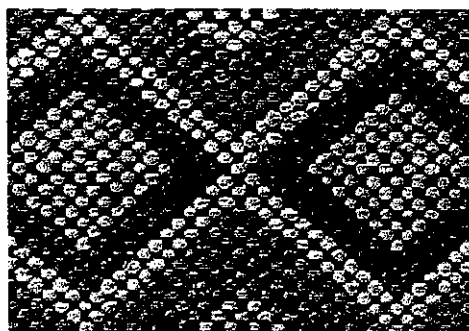
ลายผีเสื้อสองตัวหันหัวเข้าหากัน

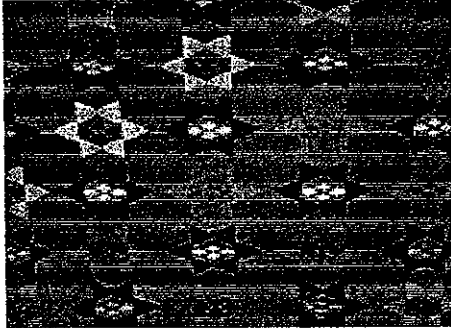
ภาพ 20 ลายหน้าไม้

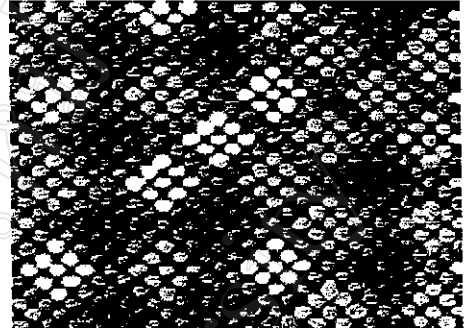
ภาพ 21 ลายเล็บมือ

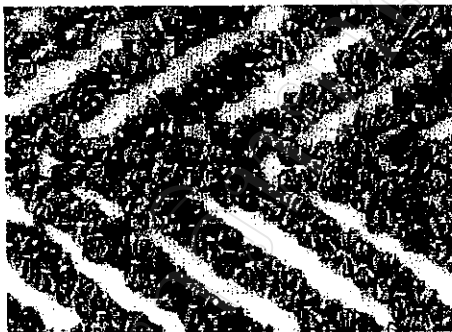
ภาพ 22 ลายวงตาใหญ่

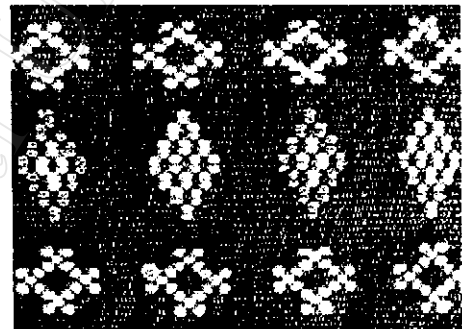
ภาพ 23 ลายดาว

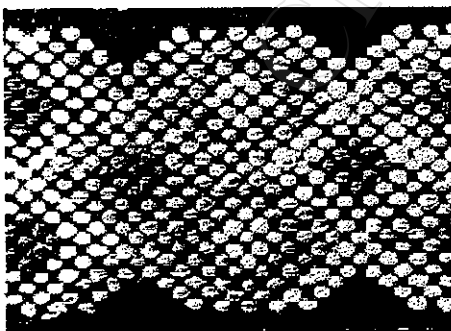
ภาพ 24 ลายตาตะกร้า

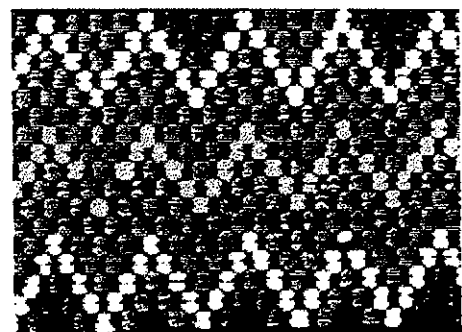
ภาพ 25 ลายคันไถมีกิ่ง

ภาพ 26 ลายผสม

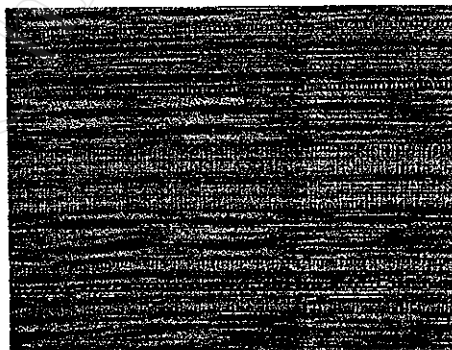
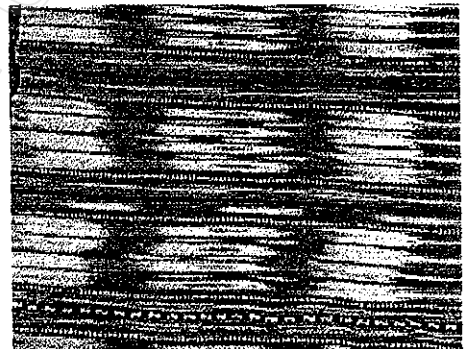
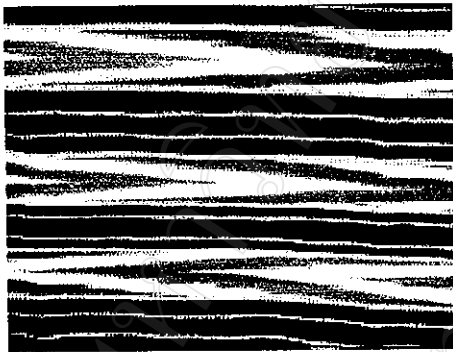
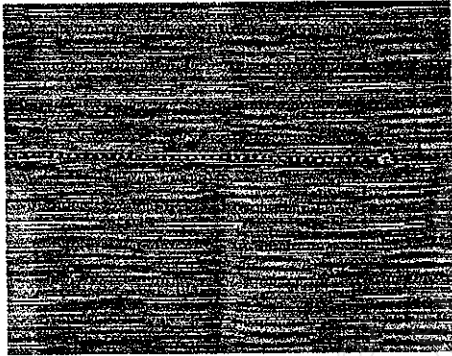

ภาพ 27 ลายวงตาเล็ก

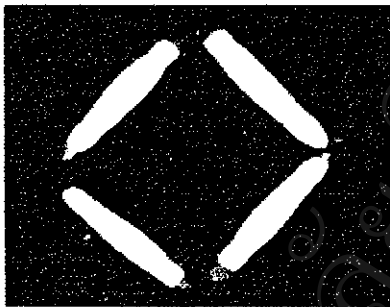
ภาพ 28 ลายซิกแซก

2. ลายมัดหมี่หรือลายคาด ค่ายที่ข้อมด้วยวิธีนี้สามารถนำไปทอเป็นผ้ายืน ลักษณะ
ลายจะปรากฏคล้ายสายน้ำไหลบนตัวผ้าชิ้นของผู้หญิงหรือโครงของผู้ชาย

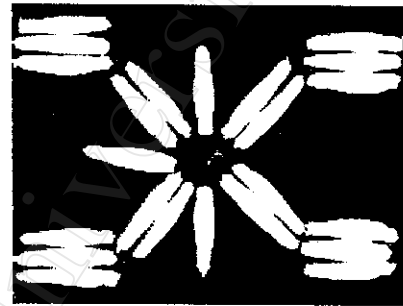

ภาพ 29 ลายมัดหมี่

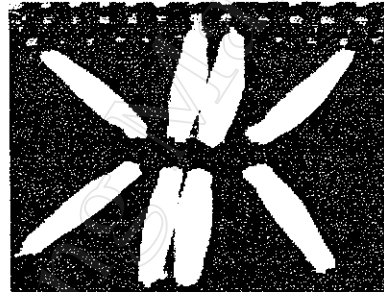
3. ลายปัก เป็นการสร้างลวดลายบนพื้นผ้าหลังจากการทอและตัดเย็บเรียบร้อยแล้ว โดยใช้ด้ายสีแดงเป็นหลัก แต่งสลับด้วยสีเหลืองและสีเขียว และอาจมีการปักลูกเดือยสอดแทรก ตกแต่งระหว่างด้ายสีต่าง ๆ ได้แก่ ลายแมงมุม ลายจิงโจ้น้ำ ลายตาตะครี ลายกิ้งก้านของปล้องไม้ไผ่ ลายตานกฮูก ลายดินหมาน้อย ลายซิกแซ็ก

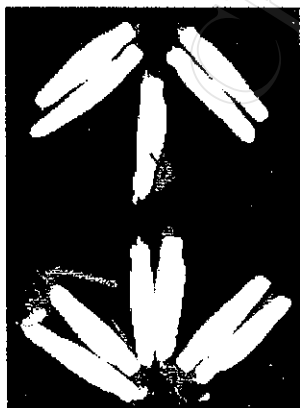
ภาพ 30 ลายตานกฮูก

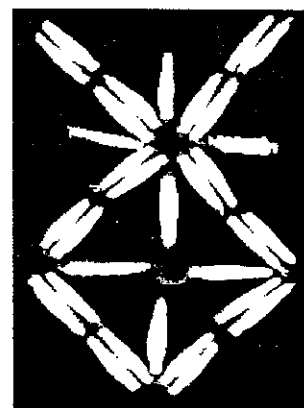
ภาพ 31 ลายแมงมุม

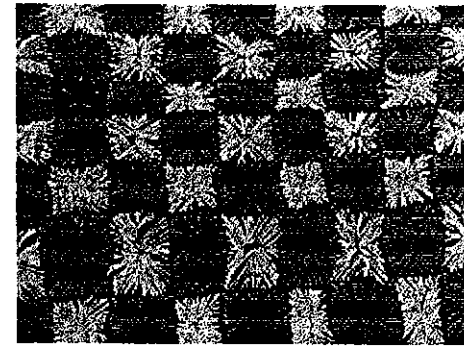
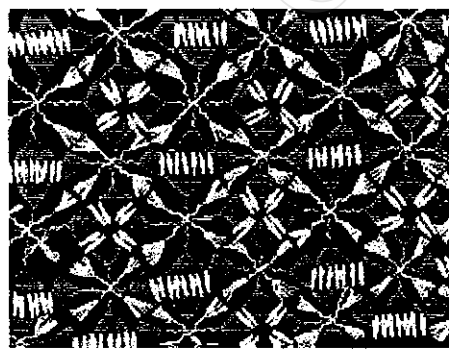
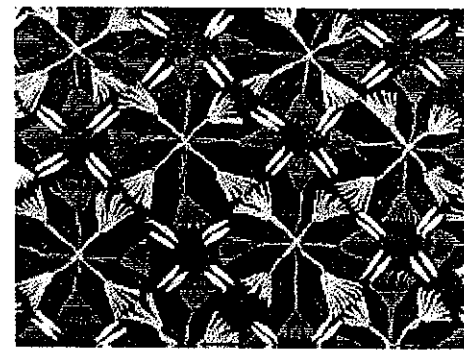
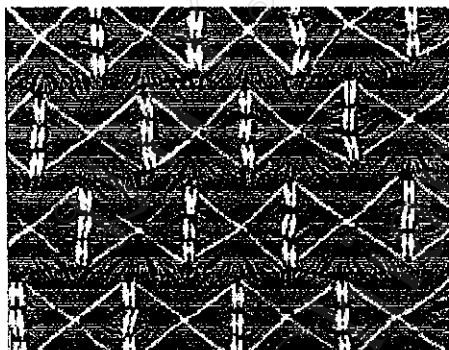
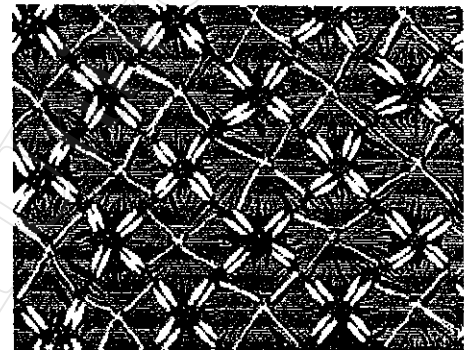
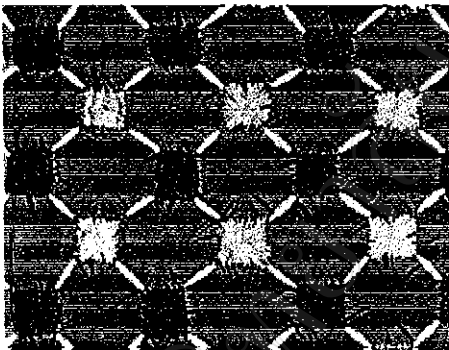
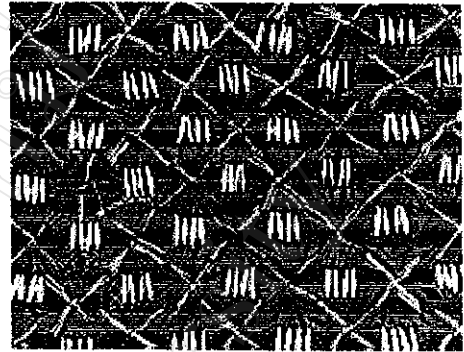
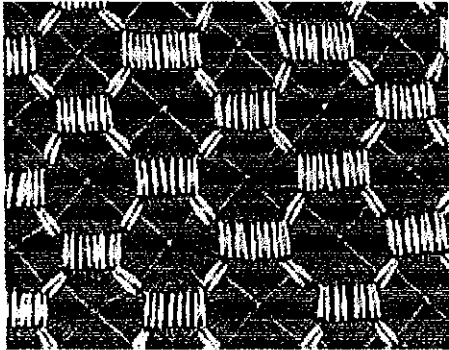
ภาพ 32 ลายจิงโจ้น้ำ

ภาพ 33 ลายปล้องไม้ไผ่กิ้งก้าน

ภาพ 34 ลายน้าเต้า

ภาพ 35 ลายปักด้วยสีผสมลูกเดือย

การนำเทคนิคการทอไปตกแต่งเสื้อผ้า

ผ้าทอของชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นผ้าหน้าแคบมีความกว้างไม่เกิน 20 นิ้ว จึงทำให้เครื่องนุ่งห่มของชนเผ่ากะเหรี่ยงเมื่อนำมาเย็บประกอบติดกันจะไม่มีส่วนโค้งงอ โดยจะกำหนดขนาด สีและลวดลายไว้ก่อนที่จะทอเป็นผืน เนื่องจากลักษณะการนำไปใช้ประโยชน์ได้กำหนดรูปแบบและรูปทรงไว้เพื่อใช้งานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งไม่สามารถนำประกอบกับส่วนอื่นหรือผืนอื่นได้นอกจากนี้การแต่งกายของชนเผ่ากะเหรี่ยงยังได้กำหนดเทคนิคการทอต่าง ๆ ที่ทอบนผืนผ้าตามลักษณะของชุดที่ได้ ซึ่งแบ่งได้ 3 ประเภทคือ

1. ชุดหญิงสาว มีลักษณะเป็นชุดคลุมยาวสีขาว ใช้ผ้าสีขาว 2 ชั้น เย็บติดกันวันตรงส่วนคอให้สวมหัวได้

1.1 ชุดหญิงสาวของกะเหรี่ยงโปว์ที่บ้านพระบาทห้วยต้มจะใช้เทคนิคการทอให้เกิดลวดลายบริเวณหน้าอก บริเวณหน้าอกและชายเสื้อจะใช้ด้ายสีแดงเย็บติดปล่อยชายขาว

ภาพที่ 36 ชุดหญิงสาวกะเหรี่ยงโปว์

1.2 ชุดหญิงสาวของกะเหรี่ยงสะกอจะมีลวดลายเล็ก ๆ ตรงช่วงเอวน้อยกว่าของกะเหรี่ยงโปว์และใช้ด้ายทำเป็นพู่เย็บติดชายเสื้อรอบตัว

ภาพ 37 ชุดหญิงสาวและเด็กกะเหรี่ยงสะกอ
ถ่ายวันที่ 16 สิงหาคม 2544

1. ชุดหญิงสาวที่แต่งงานแล้ว แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ตัวเสื้อและผ้าซิ่น

1.1 ชุดหญิงสาวที่แต่งงานแล้วของกะเหรี่ยงโปว์ เสื้อของกะเหรี่ยงโปว์ จะตกแต่งบริเวณส่วนบนของเสื้อด้วยด้ายถักเปียหรือพื้นพันเย็บติดรอบคอแล้วใช้ลูกเดือยปักลายซิกแซ็ก หรือลายตานกฮูกต่าง ๆ ส่วนบริเวณรอบอกปักด้วยสีผสมลูกเดือย และบริเวณรอบเอวหรือส่วนล่างของเสื้อเป็นสีพื้นมีลายจกหรือปักลูกเดือยเป็นแถบเล็ก ๆ ส่วนชายเสื้อจะซอยเก็บชายเป็นตะเข็บ ผ้าซิ่นส่วนหัวซิ่นจะทอพื้นแดง ตัวซิ่นเป็นลายมัดหมี่เส้นยืน และส่วนตีนซิ่นมีลายเป็นแถบผ้าสีดำหรือสีน้ำเงินคาด 1 แถบ

ภาพ 38 ชุดหญิงสาวกะเหรี่ยงโปว์ที่แต่งงานแล้ว

ถ่ายวันที่ 16 สิงหาคม 2544

1.2 ชุดหญิงสาวที่แต่งงานแล้วของกะเหรี่ยงสะกอ เสื้อของกะเหรี่ยงสะกอจะตกแต่ง
 ลวดลายบริเวณรอบคอด้วยด้ายถักเปียหรือฟั่นพันเย็บติดรอบคอ บริเวณส่วนบนของเสื้อจะเป็นสี
 พื้น บริเวณตัวเสื้อจะตกแต่งลวดลายด้วยการทอจกและยกดอกหรือทอลวดลายเป็นช่วง ๆ แล้วมี
 แถบสีคาดระหว่างลาย ส่วนชายเสื้อจะสอยเก็บชายเป็นตะเข็บหรือปล่อยชายลุ่ย ๆ แล้วตกแต่งด้วย
 พู่สีเย็บติดที่คอเสื้อและตะเข็บข้างปล่อยชายยาว ผ่าชั้น ส่วนหัวชั้นเป็นสีพื้น ตัวชั้นทอลายจกหรือ
 ยกดอก ส่วนตีนชั้นเป็นสีพื้น

ภาพ 39 ชุดหญิงสาวกะเหรี่ยงสะกอที่แต่งงานแล้ว

ถ่ายวันที่ 16 สิงหาคม 2544

3. เสื้อผู้ชายของกะเหรี่ยงโปว์และสะกอมีลักษณะคล้ายคลึงกัน มี 2 ลักษณะ คือ เป็นเสื้อคลุมยาวสีขาวไม่มีการทอดกแต่งลวดลาย และมีเสื้อใส่กับโสร่งหรือกางเกง ตัวเสื้อเป็นสีพื้น มีลายทอดตามยาวเล็ก ๆ รอบตัวเสื้อ และทอดตามขวางเล็ก ๆ รอบอกและส่วนล่างของเสื้อ โสร่งบริเวณตัวโสร่งมีลายแถบสีดำ 1 แถบ ส่วนอื่นเป็นสีพื้น ส่วนกางเกงจะเป็นสีพื้นเข้มไม่มีลวดลายตกแต่ง

ภาพ 40 ชุดผู้ชายกลุ่มขาว
ถ่ายวันที่ 16 สิงหาคม 2544

ภาพ 41 ชุดเสื้อกับโสร่งและกางเกง
ถ่ายวันที่ 16 สิงหาคม 2544

ตอนที่ 2 อาชีพการทอผ้ากี่เอวบ้านพระบาทห้วยต้ม

หน่วยงานที่ส่งเสริม

เมื่อชาวกะเหรี่ยงอพยพเข้ามาตั้งชุมชนในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มระยะแรก ๆ การประกอบอาชีพการทอผ้ายังไม่ปรากฏ หลังจากมีการคมนาคมติดต่อกับบุคคลภายนอก ชุมชน มีผู้สนใจในผ้าทอ จึงได้มีการขายผ้าทอให้ผู้สนใจ ทำให้เกิดเป็นอาชีพเสริมจากการประกอบอาชีพอื่น ๆ ต่างคนต่างทำโดยใช้ฝีมือการผลิตที่ได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวและเครือญาติ การจัดการขายก็เป็นไปตามแต่จะมีผู้มาซื้อซื้อ คุณภาพของสินค้าก็เป็นไปตามที่ผลิตสืบทอดกันมา

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ส่งเสริมพบว่า ความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของชนเผ่ากะเหรี่ยงนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่พึ่งพารักษาธรรมชาติ และการเกษตรแบบดั้งเดิมเป็นรูปแบบปัจจุบันนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าไปให้การส่งเสริม โดยที่หน่วยงานแรกที่เข้าไปดูแลและส่งเสริมเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของบ้านพระบาทห้วยต้ม คือ มูลนิธิโครงการหลวง ซึ่งเข้าไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการจัดสรรพื้นที่ทำกินและส่งเสริมด้านการเกษตร ต่อมาจึงได้มีหน่วยงานอื่นเข้าไปส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพหัตถกรรม ซึ่งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูนได้เข้าไปเป็น หน่วยงานแรกจัดการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และประสบความสำเร็จในการส่งเสริมมากกว่าหน่วยงานอื่น ทั้งการทำเครื่องเงิน การตีเหล็ก และการทอผ้ากี่เอวในชุมชน เพื่อช่วยเหลือความเป็นอยู่ในชุมชน และป้องกันการบุกรุกทำลายป่า รวมทั้งปัญหาสังคมในการประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสมของสตรี เช่น การถูกล่วงละเมิดไปขายตัว และการอพยพเคลื่อนย้ายของชนเผ่ากะเหรี่ยงเพื่อการหางาน ตลอดจนเพื่อก่อให้เกิดการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอาชีพการทอผ้ากี่เอวของชนเผ่ากะเหรี่ยงนั้นจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยงานหรือศูนย์ต่าง ๆ พบว่า มีหน่วยงานที่เข้าไปเกี่ยวข้องดังนี้

1. ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูน

ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูน เป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนโครงการการทอผ้ากี่เอวของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ในปี พ.ศ. 2530 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาการทอผ้ากี่เอวให้เป็นอาชีพที่ยั่งยืนให้กลุ่มสตรีในหมู่บ้านมีงานทำ ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มการผลิต การบริหาร การจัดการอย่างเป็นระบบด้านการตลาด โดยจัดโครงการอบรมให้ความรู้แก่ ผู้ทอ ซึ่งในปี พ.ศ. 2540 ได้จัดโครงการทอผ้าพื้นเมือง และ ปี พ.ศ. 2541 จัดโครงการเย็บปักประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ชาวเขา ส่วนในปี พ.ศ. 2542 จัดโครงการประกอบอาชีพทอผ้าไทย และปี พ.ศ. 2543 จัดโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีชาวเขา การดำเนินงานของแต่ละโครงการนั้นทางศูนย์ฯ มีการประสานงานและขอความร่วมมือสนับสนุนจากศูนย์เกษตรที่สูงและมูลนิธิโครงการหลวง

คังเรนขอการสนับสนุนด้านบุคลากร วิทยากร จากศูนย์เกษตรที่สูง ในกรณีที่ทำทางศูนย์ฯ มีบุคลากรไม่เพียงพอ และขาดการสนับสนุนด้านการตลาดเพื่อจัดหาตลาดจำหน่ายสินค้าที่ผลิตจากมูลนิธิโครงการหลวง นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจาก สหกรณ์จังหวัดลำพูนและโครงการมียาชาว่า ในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูเนสโก ซึ่งเงินที่ได้จากการสนับสนุนทางศูนย์ฯ จะใช้ในการจัดโครงการอบรมและเป็นทุนในการสร้างร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในหมู่บ้าน รวมทั้งใช้เป็นกองทุนให้กู้ยืมหมุนเวียนให้กับสมาชิกในกลุ่ม

การดำเนินงานของโครงการที่ส่งเสริมการจัดอบรมให้แก่กลุ่มสตรีและเยาวชนในแต่ละครั้ง รับจำนวนผู้เข้าอบรมประมาณ 30-60 คน ขึ้นอยู่กับงบประมาณและบุคลากร โดยใช้สถานที่ดำเนินการคือ โรงงานฝักอาชีพนในหมู่บ้าน มีระยะเวลาการดำเนินการฝึกอบรมตามหลักสูตรของแต่ละโครงการ ตั้งแต่ 30 วัน จนถึง 90 วัน ซึ่งทางศูนย์ฯ เป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดอบรมทั้งหมด ยกเว้นก็เสื้อผ้าที่ผู้เข้าอบรมจะต้องเตรียมมาเอง โดยมีวิทยากรเป็นผู้ให้ความรู้คำแนะนำต่าง ๆ และให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติงานจริง เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์เมื่อจบการอบรม และผู้เข้าอบรมทุกคนจะได้เบี้ยเลี้ยงวันละ 50 บาท จนกว่าจะสิ้นสุดโครงการอบรม การติดตามผลการอบรมนั้นมีการเข้าพื้นที่ประจำศูนย์ฯ เข้าไปดูแลผู้เข้าร่วมโครงการอบรมอย่างต่อเนื่อง ประมาณสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยการเข้าไปสังเกตและสอบถามกลุ่มผู้ทอผ้าถึงการนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพทอผ้า พร้อมทั้งให้คำแนะนำปรึกษา เพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มผู้ทอผ้าต่อไป

การดำเนินงานในอนาคต ทางศูนย์ฯ มีการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมชาวเขาขึ้นที่ อำเภอถ้ำทอง จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ติดต่อจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ อีกทั้งจะพัฒนาหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงความสวยงามของวัดพระบาทห้วยต้ม ส่วนในการส่งเสริมการทอผ้าในในปัจจุบันยังไม่มีโครงการในการจัดอบรม เพราะกลุ่มผู้ทอสามารถดำเนินงาน กิจการต่าง ๆ เองได้แล้ว ทางศูนย์ฯ จึงเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำปรึกษา

2. มูลนิธิโครงการหลวง

มูลนิธิโครงการหลวงเข้าไปส่งเสริมอาชีพการทอผ้าให้แก่กลุ่มสตรีในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม เมื่อปี พ.ศ. 2533 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนให้ดีขึ้น มีรายได้สามารถเลี้ยงชีพได้ โดยการร่วมมือกับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ในการจัดโครงการส่งเสริมการปั่นด้ายถิน ซึ่งทางมูลนิธิโครงการหลวงเป็นหน่วยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้แก่ผู้เข้าร่วมอบรม แล้วให้ผ่อนใช้เมื่อมีรายได้ โดยไม่มีกำหนดเวลาชำระคืน รวมทั้งการจัดหาตลาด

จำหน่ายเส้นด้ายลินินที่ปั่นได้ สำหรับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือสนับสนุนด้านบุคลากร วิทยากรในการให้ความรู้ แต่โครงการส่งเสริมการปั่นด้ายลินินนั้น ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากวัสดุที่ใช้หายากและไม่ใช้วัสดุในท้องถิ่น และผู้ปั่นด้ายเป็นผู้ที่อยู่ในระหว่างการอบรมเพื่อรับความรู้จึงขาดความชำนาญในการผลิต ทำให้เส้นด้ายที่ปั่นได้ไม่มีคุณภาพ รวมทั้งคนในชุมชนไม่สามารถทอดผ้าจากเส้นใยลินินได้ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการส่งเสริมในปี พ.ศ. 2540 โดยการส่งเสริมการปั่นฝ้ายแทน ซึ่งคนในชุมชนสามารถทำได้อย่างชำนาญเนื่องจากเป็นความรู้ ความชำนาญที่สืบทอดกันมานาน การดำเนินงานของโครงการนี้เป็นการช่วยเหลือในการผลิตและจัดหาคำสั่งทอจากผู้สนใจ รวมทั้งออกแบบลวดลายในการทอและจัดหาตลาดจำหน่ายผ้าทอ

การติดตามผลทางมูลนิธิฯ จะส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปสังเกตสอบถามกลุ่มผู้ทอผ้า ประมาณเดือนละ 1 ครั้ง หรือเมื่อมีคำสั่งทอผ้าจากผู้สนใจ นอกจากนี้ยังมีการประสานงานกับ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาให้เป็นผู้ดูแล ให้คำแนะนำเมื่อกลุ่มผู้ทอผ้ามีปัญหา รวมทั้งการประสานงานด้านข่าวสาร การจัดงานออกร้านต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มผู้ทอผ้านำสินค้าไปจำหน่าย ส่วนโครงการในอนาคตของทางมูลนิธิฯ นั้น คือ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผ้าทอของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม ให้เป็นที่นิยมของกลุ่มผู้ซื้อ โดยการจัดหาตลาดจำหน่ายสินค้าให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

3. ศูนย์เกษตรที่สูง

ศูนย์เกษตรที่สูงได้เริ่มการส่งเสริมและสนับสนุน โครงการอาชีพการทอผ้าที่เฒ่าของ ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้มในปี พ.ศ. 2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มสตรีที่ทอผ้า ที่เฒ่ามีรายได้ที่แน่นอนและมั่นคงจากการประกอบอาชีพการทอผ้า โดยการสนับสนุนงบประมาณ จากประเทศสาธารณรัฐเกาหลีและกรมส่งเสริมการเกษตรที่สูงในการสร้างร้านค้าจำหน่ายสินค้า จากผ้าทอ โดยให้กลุ่มผู้ทอผ้าในหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลดำเนินงาน และมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ เป็นผู้ให้ คำแนะนำ นอกจากนี้ทางศูนย์ฯ ยังได้ประสานงานกับศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขาให้การ สนับสนุนด้านบุคลากร เมื่อมีการจัดโครงการอบรมขึ้น รวมทั้งยังจัดตั้งโครงการ ออมทรัพย์ขึ้นใน ปี พ.ศ. 2540 โดยใช้เงินงบประมาณเดิมจากการสนับสนุนจากประเทศสาธารณรัฐเกาหลีและกรม ส่งเสริมการเกษตรที่สูงเป็นกองทุนหมุนเวียนให้แก่กลุ่มสตรีผู้ทอผ้า ให้สามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำไป ลงทุนประกอบอาชีพการทอผ้าได้ แล้วผ่อนชำระคืนโดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อเดือน โดยไม่มี กำหนดเวลาชำระคืนเงินต้น

การติดตามผลนั้น ทางศูนย์ฯ จัดเจ้าหน้าที่ให้เข้าไปดูแล เมื่อมีโอกาสนำผ้าเข้าไปใน หมู่บ้าน และประสานงานกับศูนย์พัฒนาสงเคราะห์ชาวเขาให้เป็นผู้ดูแลให้คำแนะนำแทน ส่วน

โครงการในอนาคตยังคงให้การสนับสนุนใช้เงินจากกองทุนหมุนเวียนเป็นทุนกู้ยืมให้แก่กลุ่มสตรีผู้ทอผ้าต่อไป

ผลจากการส่งเสริมของหน่วยงาน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนการทอผ้าก็เอนในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม เกี่ยวกับผลของการที่หน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปส่งเสริมนั้น พบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายประการ ดังนี้

1. รูปแบบการผลิตผ้าทอได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านคุณภาพของผ้าทอ สีสันน้อยลง เมื่อนำไปซัก การขยายหน้ากว้างของผ้าตามประโยชน์การใช้สอยของกลุ่มผู้ซื้อและการพัฒนาตลาดที่ทอให้มีความหลากหลายรวมทั้งสามารถยกระดับฝีมือและความประณีตในการทอให้ได้มาตรฐานเป็นที่ต้องการของตลาด
2. สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น เนื่องจากการประกอบอาชีพการทอผ้าสามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องเพียงพอต่อการยังชีพ รวมทั้งได้มีการจัดอบรมความรู้ต่าง ๆ มีการปรับปรุงด้านสาธารณูปโภค จึงเป็นผลทำให้มีการพัฒนาความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น โดยทำให้มีรายได้โดยเฉลี่ยเดือนละประมาณ 700-2,000 บาท
3. การยับยั้งการอพยพแรงงานไปประกอบอาชีพอื่นนอกหมู่บ้าน และสามารถสร้างอาชีพให้ผู้ที่ว่างงานในหมู่บ้านได้ การส่งเสริมด้านอาชีพทำให้คนในชุมชนสามารถสร้างงานอาชีพของตนเองได้ ทั้งการประกอบอาชีพทอผ้า และอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การค้าขาย
4. การแลกเปลี่ยนความรู้จากกลุ่มผู้ทอผ้าด้วยกัน ทำให้สามารถพัฒนาปรับปรุงผ้าทอของคนให้ดีขึ้น ในการส่งเสริมและสนับสนุนนั้นส่วนใหญ่มักเป็นการส่งเสริมรูปแบบของกลุ่มมีการรวมตัวกันจึงเกิดการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างคนในกลุ่ม ทั้งในเรื่องเทคนิคการทอและลวดลายผ้า นอกจากนั้นการที่ได้นำผ้าทอไปออกจำหน่ายในงานต่าง ๆ ทำให้เกิดการพบเห็นผ้าทอของคนกลุ่มอื่น รวมทั้งมีการพบปะแลกเปลี่ยนแนวคิด ส่งผลให้เกิดการพัฒนาผ้าทอของตนเอง
5. ความมั่นคงของอาชีพการทอผ้ามีมากขึ้น เนื่องจากเมื่อได้รับความรู้จากการอบรมและความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่ส่งเสริมทั้งในด้านการผลิต การจัดจำหน่าย ทำให้ผู้ทอมีความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีรายได้ที่ค่อนข้างแน่นอน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลให้เกิดความยั่งยืนหรือมั่นคงต่อการประกอบอาชีพ และยังเป็นการก่อให้เกิดการสืบทอดความรู้และอาชีพไปแก่คนรุ่นหลัง

6. รูปแบบการสืบทอดความรู้ด้านการทอดผ้าเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปส่งเสริม อบรม ให้ความรู้ และพัฒนาการทอดผ้าในด้านต่าง ๆ ให้เกิดทักษะ ความชำนาญในการผลิต จนเกิดการรวมกลุ่มการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นรูปแบบสืบทอดความรู้จากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่จากบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติ และลักษณะของการจัดอบรมยังเป็นการสอนที่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนเป็นระบบ มีช่วงเวลาการอบรมรวมทั้งสถานที่การจัดการอบรมที่แน่นอน

ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริม

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนการทอดผ้าที่เอวในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคจากการส่งเสริม มี 3 ประเด็น คือ

1. ปัญหาการดำเนินงานส่งเสริม

1.1 การจัดโครงการอบรมขาดความต่อเนื่อง มีการเว้นช่วงระยะเวลาในการจัดอบรมของแต่ละโครงการ ซึ่งเป็นไปตามงบประมาณและการประสานงานขอการสนับสนุน รวมทั้งเมื่อจัดโครงการอบรมหลักสูตรใหม่ ไม่มีการวางแผนเนื้อหาให้สอดคล้องต่อเนื่องกับหลักสูตรเดิม ซึ่งทำให้เกิดความไม่เข้าใจแก่ผู้เข้าร่วมอบรมในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2 หน่วยงานที่จัดโครงการอบรมขาดความรู้และประสบการณ์ ซึ่งโครงการที่จัดขึ้นมีเนื้อหาและการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับความจริง โครงการส่วนใหญ่จัดขึ้นตามงบประมาณและตามความต้องการของหน่วยงาน รวมทั้งหน่วยงานที่จัดโครงการอบรมไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ ทำให้ไม่ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เข้าร่วมอบรมอย่างแท้จริง

1.3 การติดตามผลของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปส่งเสริมอาชีพไม่มีการทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมทั้งไม่ได้มีระบบหรือรูปแบบของการติดตามผล นอกจากเข้าไปให้คำแนะนำตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น และการเข้าไปให้คำปรึกษาก็กระทำอย่างไม่ค่อยชัดเจนนัก เพราะไม่ใช่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดอบรม จึงทำให้ไม่สามารถทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการสิ้นสุดการอบรม และไม่มีแนวทางการแก้ไขที่ถูกต้องตรงประเด็น

1.4 บุคลากรของแต่ละหน่วยงาน มีจำนวนไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ร่วมอบรม ทำให้ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งยังขาดวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญในเฉพาะด้าน ที่จะมาให้ความรู้และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในแต่ละโครงการที่จัดอบรม

1.5 เงินทุนสนับสนุนการจัดโครงการอบรมแต่ละโครงการมีไม่เพียงพอ และงบประมาณเงินทุนกู้ยืมหมุนเวียนมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เข้าร่วมอบรม ทำให้ต้องคัดเนื้อหาของหลักสูตรลง ซึ่งอาจส่งผลให้การอบรมไม่ครบวงจรอาชีพ นอกจากนั้นการ

สนับสนุนเงินกู้ยืมหมุนเวียนมีจำนวนจำกัดเป็นผลให้ผู้ประกอบอาชีพไม่สามารถลงทุนได้ตามที่มุ่งหวัง

2. ปัญหาด้านผู้เข้าร่วมอบรม

2.1 พื้นฐานการศึกษาของผู้เข้าร่วมอบรมต่ำ ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดี ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการจดบันทึก และการสื่อสารระหว่างบุคลากรของหน่วยงานและผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งไม่สามารถจดจำและทำความเข้าใจอย่างกระจ่างชัด ในการอธิบาย แนะนำให้ความรู้จากวิทยากร จากสภาพดังกล่าวทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ได้เมื่อจบการอบรม

2.2 ความสนใจของผู้เข้าร่วมอบรมต้องการเพียงเบาะเบาะๆ ที่หน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมจะช่วยให้เป็นค่าชดเชยในรายได้ที่หายไปจากเวลาที่เข้าอบรม ซึ่งไม่มีความสนใจอย่างจริงจังในการที่จะศึกษาและนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ

2.3 ศักยภาพของผู้เข้าร่วมอบรม ไม่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการจัดการระบบด้านการตลาด ซึ่งผู้เข้าร่วมอบรมไม่สามารถจัดหาตลาดจำหน่ายผ้าทอที่ผลิตได้ รวมทั้งเมื่อจบการอบรมผู้เข้าร่วมอบรมยังผลิตผ้าทอตามความเคยชินที่ตนเองทำ ไม่นำความรู้ที่ได้มาพัฒนาและนำไปใช้

2.4 เวลาที่จัดอบรมไม่สอดคล้องกัน เช่น ถ้าช่วงเวลาที่จัดอบรมตรงกับฤดูกาลทำเกษตรจำนวนผู้เข้าร่วมอบรมจะมีน้อยและมาเข้าอบรมไม่สม่ำเสมอ แต่ถ้าเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากการเกษตร ผู้ที่ต้องการเข้าร่วมอบรมจะมีจำนวนมาก แต่ไม่สามารถรับเข้าอบรมได้ทั้งหมด รับได้ในจำนวนจำกัดตามงบประมาณและบุคลากร

การพัฒนาการทอผ้าที่เอื้อให้เป็นอาชีพ

ปัจจุบันการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้ม ได้มีการเปลี่ยนไปจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เนื่องจากการบุกรุกพื้นที่และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรที่ต้องการนำสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติมาใช้ในการดำรงชีพ นอกจากนี้การติดต่อกับสังคมภายนอก และกระแสความเจริญได้เข้าถึงหมู่บ้าน ทำให้ลักษณะการดำรงชีวิตเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และยังได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้ลักษณะการทอผ้าเปลี่ยนจากการทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันเพียงอย่างเดียว มาเป็นการทอเพื่อการค้ามากขึ้น มีการผลิตจำหน่ายตามความต้องการของตลาด มีการขยายหน้ากว้างของผ้าและประยุกต์ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น นำผ้าตัดเลื้อยประยุกต์เป็นผ้าแขวนผนังหรือผ้าปูโต๊ะ ผ้าห่มประยุกต์เป็นผ้าคลุมเตียง ผ้าโพกศีรษะเป็นผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น หน้าผ้าที่ขยายได้กว้างสุด 32 นิ้ว แต่ที่นิยมทอคือ 20-25 นิ้ว ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่

เข้าไปส่งเสริมการทอผ้าในหมู่บ้านเป็นผู้ให้ความรู้และแนะนำ แต่ผู้ทอก็ไม่สามารถทอผ้าได้กว้าง
 สดขนาดนั้นทุกคน เนื่องจากรูปแบบการทอผ้าที่เฒ่าของชนเผ่ากะเหรี่ยง ไม่เหมาะสมกับการทอผ้า
 หน้ากว้างมาก ๆ ซึ่งทำให้ผู้ทอมีความยากลำบาก และเกิดความไม่สะดวกเวลาทอ การทอเพิ่มหน้า
 กว้างของผ้านั้นจะมีการเตรียมเครื่องทอและชิ้นเครื่องทอเหมือนวิธีการในอดีต จะต่างกันที่ขนาด
 ของอุปกรณ์ในการทอจะมีความยาวขึ้น ตามลักษณะของหน้าผ้า ซึ่งผู้ที่ทอผ้าหน้ากว้าง ๆ ได้นั้น
 ต้องมีการฝึกฝนจนชำนาญ จึงจะสามารถทอได้รวดเร็วและลดความสับสนได้ ซึ่งกระบวนการทอ
 ได้เปลี่ยนแปลงไปดังนี้

วัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า

ในปัจจุบันวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้ายังคงใช้รูปแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่ จะมีการ
 ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปเฉพาะแผ่นหนังสัตว์ที่คาดเอว ซึ่งใช้สำหรับคล้องกับปลายไม้รังผ้าโดยพัน
 อ้อมกับเอวผู้ทอ เดิมทำจากหนังวางเปลี่ยนไปใช้กระสอบปุยหรือผ้าพันทบหลาย ๆ ชั้นให้มีความ
 หนามาใช้แทน เนื่องจากปัจจุบันหนังสัตว์หาได้ยาก เพราะสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติถูกบุกรุก
 การล่าสัตว์ไม่สามารถกระทำได้อีกเนื่องจากไม่มีสัตว์ให้ล่า สำหรับอาชีพการทำเกษตรกรรมยังคงอยู่
 แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการปลูกโดยการนำปุยวิทยาศาสตร์บำรุงพืชใช้แทนการปล่อยให้เจริญ
 เติบโตตามธรรมชาติ ดังนั้นจึงเกิดการเรียนรู้และพัฒนาสิ่งใหม่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ส่วนอุปกรณ์
 การทอผ้าอื่น ๆ ซึ่ง ได้แก่ ไม้พันผ้า ไม้กระทบ ไม้ช่วยแยกด้าย ไม้หน่อสะยา และไม้ชิ้นเครื่องทอ ยัง
 คงอยู่ในลักษณะเช่นเดิม เพียงแต่เปลี่ยนจากการจัดทำขึ้นเองทั้งหมดโดยพ่อบ้านหรือผู้ชายในครอบครัว
 มาเป็นการจ้างทำหรือซื้อแทน เนื่องจากพ่อบ้านหรือผู้ชายในครอบครัวต้องไปประกอบอาชีพ
 อื่น ไม่มีเวลาในการจัดหา อีกทั้งมีผู้ประกอบอาชีพรับจ้างทำอุปกรณ์การทอผ้า ทำให้มีความสะดวก
 สบายไม่ต้องเสียเวลาในการประกอบอาชีพอื่น

วัสดุที่ใช้ทอผ้าในอดีตจะเป็นฝ้ายที่ปลูกเอง นำมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ จนเป็นเส้นด้าย
 สำหรับทอ แต่ปัจจุบันได้ซื้อด้ายสำเร็จรูปมาใช้แทนเนื่องจากมีประชากรเพิ่มขึ้น พื้นที่มีไม่เพียงพอ
 ต่อการปลูกฝ้าย รวมทั้งกระบวนการผลิตเส้นด้ายมีกรรมวิธีที่ยากหลายขั้นตอน อีกทั้งการ
 คมนาคมสะดวกสามารถเดินทางเข้าเมืองได้ง่ายขึ้น และมีพ่อค้าเร่การค้ามาเสนอขายให้ถึงบ้าน
 ส่วนสิ่งที่ใช้ข้อมในปัจจุบันก็ใช้สิ่ววิทยาศาสตร์เพราะใช้สะดวก ราคาถูก สีสันแน่นไม่ตก แทนการใช้
 สิ่วธรรมชาติที่หาได้ยากขึ้น เนื่องจากธรรมชาติได้ถูกทำลายพร้อมกับการพัฒนาและความเจริญของ
 ชุมชน ในการซื้อหาวัสดุเหล่านี้โดยมากซื้อจากร้านประจำในตลาดของตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งจะได้
 ของที่มีราคาถูกกว่าร้านอื่น ๆ โดยได้รับข้อมูลจากการบอกเล่าปากต่อปาก หรือซื้อจากพ่อค้าคน
 กลางในหมู่บ้าน หรืออาจมีพ่อค้าคนกลางที่สั่งทอผ้าเพื่อไปจำหน่ายเป็นผู้จัดหาให้ สำหรับการข้อม

สีธรรมชาติยังมีการทำอยู่บ้างในกรณีที่ผู้ซื้อต้องการและสั่งทำพิเศษ ซึ่งวัสดุที่ใช้ย้อมสีนั้น ปัจจุบันได้ซื้อหาจากพ่อค้าในหมู่บ้าน ไม่ได้หาจากธรรมชาติรอบตัวเช่นเดิม และพ่อค้าจะแสวงหาวัสดุที่ใช้ย้อมสีจากแหล่งอื่น ๆ มาเพื่อการขาย

การพัฒนาคุณภาพเส้นด้าย

เส้นด้ายที่ใช้ทอผ้าในอดีตของชนเผ่ากะเหรี่ยงนั้นเป็นการพัฒนาคุณภาพเพื่อให้เส้นด้ายมีความแข็งแรง ไม่หลุดลุ่ย และทนต่อการเสียดสีเวลาทอเท่านั้น ซึ่งแต่เดิมเป็นกระบวนการที่ทำขึ้นเองไม่มีการใช้เทคโนโลยีและสารเคมีเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีและสารเคมีต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการพัฒนาเส้นด้ายให้มีความแข็งแรงคงทนมากยิ่งขึ้น สีสวยงาม สดใส ดึงดูด โดยการจัดเอาสิ่งสกปรก เช่น ไขมัน และอื่น ๆ ออกจากเส้นด้ายก่อนที่จะนำไปย้อมสี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้รับความรู้จากการที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปส่งเสริม ซึ่งมีวิธีการพัฒนาคุณภาพเส้นด้ายดังนี้

1. ต้มแยกไขมัน เพื่อให้ไขมันที่ติดกับเส้นด้ายหลุดออกไป โดยใช้ด้ายดิบ 1 กิโลกรัม ต่ออัตราส่วนดังนี้

น้ำสะอาด	20	ลิตร
โซดาแอช	5	ช้อนโต๊ะ
โซดาไฟ	3	ช้อนโต๊ะ
สบู่เทียม	3	ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ

ผสมส่วนดังกล่าวเข้าด้วยกัน แล้วนำด้ายลงไปต้มในสารละลาย ต้มน้ำให้ร้อนแต่ไม่เดือด ประมาณ 30-45 นาที แล้วนำด้ายขึ้นมาล้างน้ำให้สะอาด นำไปผึ่งลมให้แห้ง ด้ายที่ได้จะสามารถนำไปฟอกขาวหรือย้อมเป็นสีเข้มต่อไป

2. การฟอกขาว เพื่อให้ด้ายที่ต้มแยกไขมันแล้วขาวยิ่งขึ้น ซึ่งเหมาะสำหรับนำไปย้อมสีอ่อน โดยใช้ด้ายที่ต้มแยกไขมันแล้ว 1 กิโลกรัมต่ออัตราส่วนดังนี้

น้ำสะอาด	20	ลิตร
สบู่เทียม	1	ช้อนโต๊ะ
โซเดียมซัลเฟต	4	ช้อนโต๊ะ
ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์	2	ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ

ผสมส่วนประกอบดังกล่าวเข้าด้วยกัน แล้วนำด้ายลงไปต้มในสารละลายดังกล่าว ต้มให้ร้อนแต่ไม่เดือด ประมาณ 30-45 นาที แล้วนำขึ้นมาล้างน้ำให้สะอาด นำไปผึ่งลมให้แห้ง เก็บไว้เพื่อใช้ในการย้อมสีครั้งต่อไป

การย้อมสี

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากมาย ปัจจุบันเป็นการย้อมสีโดยใช้สีย้อมสังเคราะห์แทนการใช้สีธรรมชาติ เนื่องจากมีสีให้เลือกมากมายหลากหลาย หาชื้อได้ง่าย ราคาถูก และใช้สะดวก รวมทั้งกรรมวิธีในการย้อมซึ่งในอดีตผู้ทอจะต่างคนต่างย้อมตามสีที่ต้องการแต่ปัจจุบันเมื่อได้รับการอบรมจากหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมแล้วผู้ทอผ้าบางคนไม่มีความชำนาญพอที่จะย้อมสีเองได้ ทำให้ได้มีการรวมกลุ่มกันเวลาจะมีการย้อมสี เพื่อช่วยเหลือกัน ในการย้อมแต่ละครั้งจะย้อมครั้งละมาก ๆ รวมกัน เพื่อเก็บไว้ทอให้ได้ผ้าหลาย ๆ ผืน ซึ่งเจ้าของด้ายจะทำเครื่องหมายไว้เพื่อจะได้ทราบว่าเส้นด้ายชุดใดเป็นของใคร โดยจะทำการฟอกขาวเส้นด้ายเตรียมไว้ก่อนการย้อมครั้งต่อไป

อัตราส่วนสีที่ใช้ย้อมในแต่ละครั้ง จะมีปริมาณที่ไม่แน่นอนถึงแม้จะทำการตวงแล้วก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงยังขาดความชำนาญ ไม่สามารถคำนวณอัตราส่วนที่ถูกต้องได้แต่จะใช้ความคุ้นเคย การสังเกต กะประมาณเพิ่มหรือลดปริมาณส่วนผสมต่าง ๆ เอง เช่น ถ้าต้องย้อมสีเข้มก็จะเพิ่มสีเองตามความต้องการ หรือถ้าเส้นด้ายที่ย้อมมีปริมาณน้อยกว่าอัตราส่วนที่กำหนด ก็จะลดปริมาณน้ำและสีเอง จึงทำให้การย้อมสีแต่ละครั้งจะได้สีที่มีความเข้มต่างกัน แต่ถ้าต้องการให้สีเหมือนกันทุกครั้งที่ย้อมต้องเทียบอัตราส่วนต่อเส้นด้าย 1 กิโลกรัม ดังนี้

น้ำ	20	ลิตร
เกลือ	5	ช้อนโต๊ะ
โซดาแอช	4	ช้อนโต๊ะ
สีย้อม	1-3	ช้อนโต๊ะ (แล้วแต่ความเข้มของสี)

ขั้นตอนการย้อม

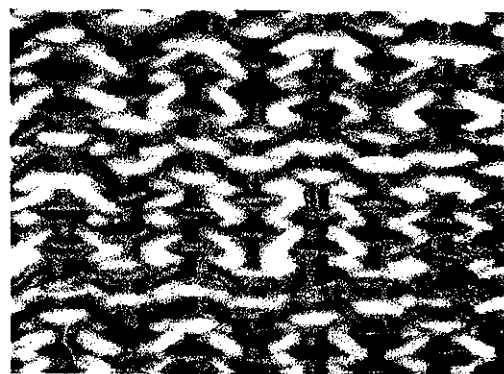
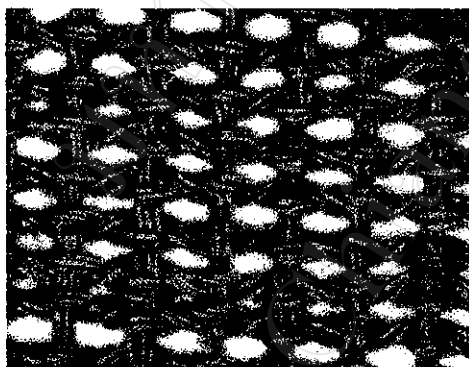
ใส่น้ำเกลือ สีย้อม ในภาชนะใบใหญ่ คนให้เข้ากัน นำผ้าที่ผ่านการฟอกขาวไปล้างไปในส่วนผสมทั้งหมด ต้มโดยใช้ไฟปานกลางจนน้ำสีเกือบเดือด ขณะต้มคอยคนให้ผ้าจมน้ำสี ใส่โซดาแอช คนให้เข้ากันแล้วเอาไฟออกทิ้งไว้ 30 นาที แล้วนำผ้ามาล้างน้ำผึ่งลมให้แห้ง

การสร้างลวดลายและพัฒนาเทคนิคการทอ

ในอดีตผ้าทอของชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นผ้าหน้าแคบ ซึ่งจะทอเพื่อใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ในปัจจุบันเมื่อได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านการพัฒนาลวดลายและเทคนิคการทอ โดยเฉพาะการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาที่ได้แนะนำอบรมจนได้พัฒนารูปแบบ สี สัน และลวดลายในเชิงพาณิชย์มากขึ้น

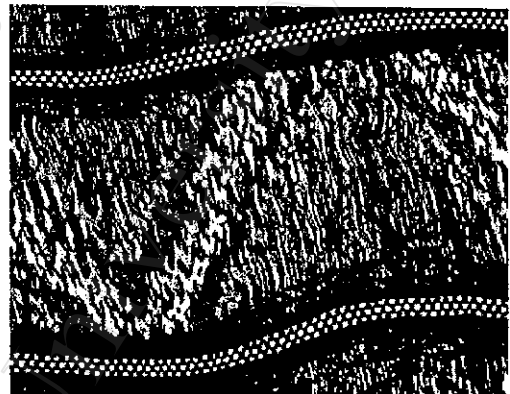
การสร้างลวดลายและเทคนิคการทอสลับสี ทอจก ทอยกดอก ซึ่งยังคงใช้เทคนิคเช่นในอดีต ลวดลายการทอก็เป็นลวดลายดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดกันมาเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีการปรับปรุงและพัฒนาเทคนิคการทอแบบใหม่ โดยมีเทคนิคการทอและการสร้างลวดลายดั้งเดิมเป็นพื้นฐาน ได้แก่

1. การทอ “เกี่ยวตะกอ” ซึ่งลักษณะของเส้นด้ายจะเกี่ยวพันกันและมีลักษณะโปร่งเหมือน คางขำ โดยใช้ด้ายเส้นพุ่งสีเดียวกันหรือสลับสี 3-5 เส้น เกี่ยวกระหวัดกับด้ายเส้นยืนสลับไปมา ทำให้เกิดลวดลายและพื้นผิว (Texture)

ภาพ 42 ลายทอเกี่ยวตะกอ

2. การทอ “จกเส้นยืน” เป็นลวดลายที่เกิดจากการออกแบบใหม่สำหรับทอผ้าคลุมไหล่ให้ดูทันสมัย ลวดลายอาจจะเกิดจากการใช้เทคนิคถักลงบนเส้นด้ายยืนหรือใช้เทคนิคเกาะ (Tapestry weave) ด้วยด้ายเส้นพุ่งธรรมดาสลับสีทอโปร่ง ๆ เว้นเส้นด้ายยืนเป็นช่วง ๆ ก็ได้

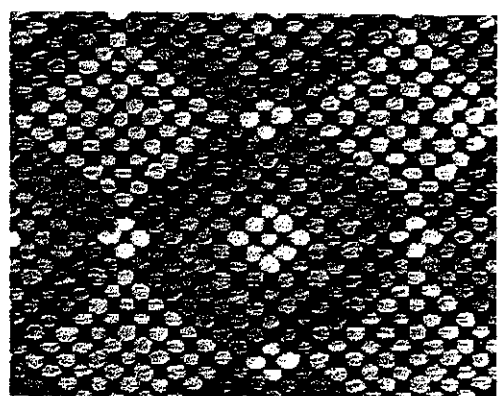
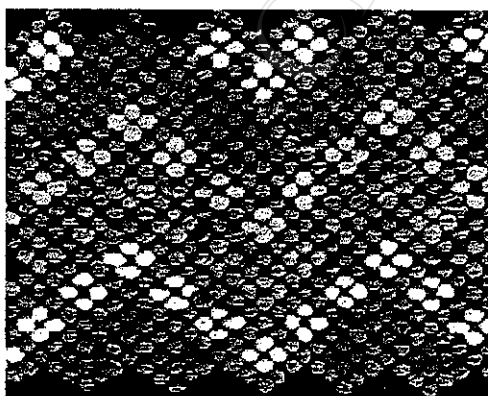

ภาพ 43 ลายทอจกเส้นยืน

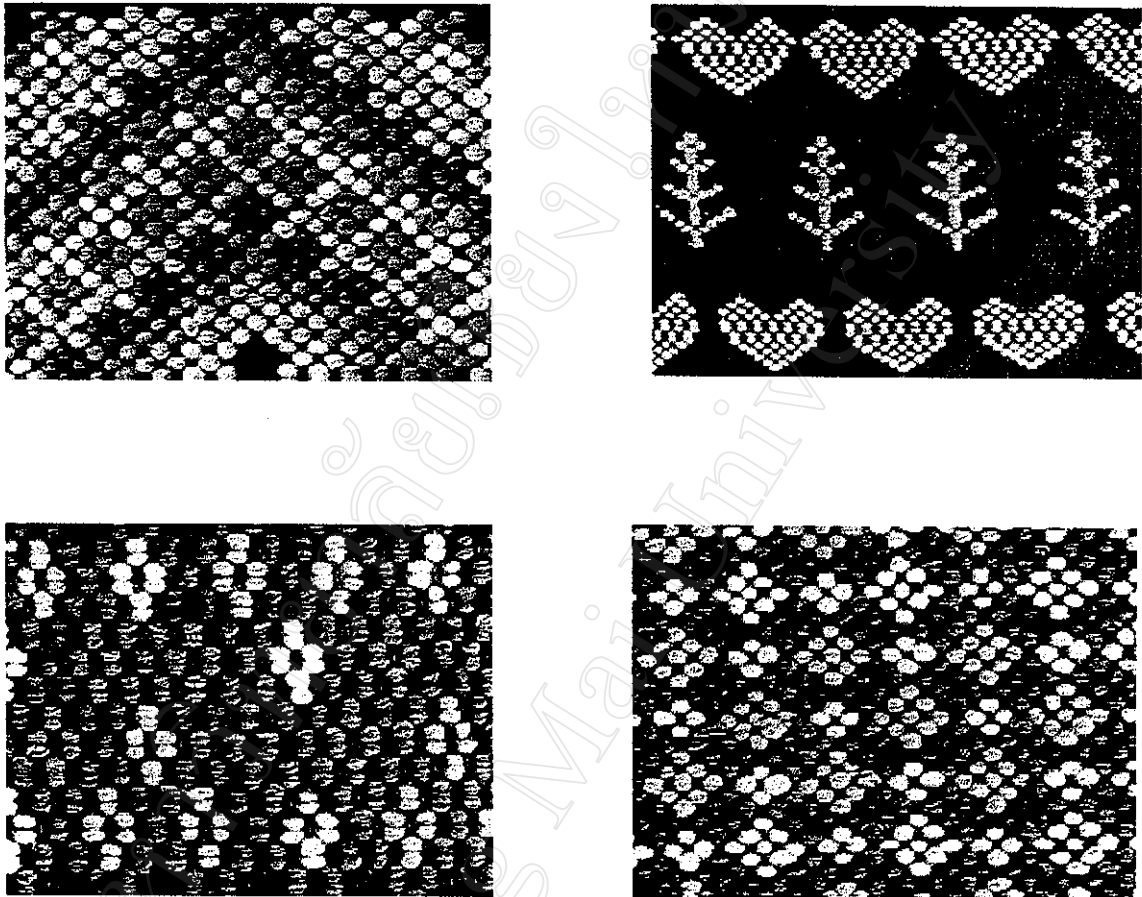
ภาพซ้ายเทคนิคถัก

ภาพขวาเทคนิคเกาะ

นอกจากนั้นยังมีการผสมผสานลวดลายขึ้นมาใหม่ ๆ ซึ่งลวดลายที่ทอขึ้นมาใหม่จะไม่มีชื่อเรียกของลาย แต่จะดูลวดลายดั้งเดิมเป็นพื้นฐานและมีการจัดกลุ่มสีในลวดลายที่ทอให้มีความเหมาะสมสวยงามแปลกตายิ่งขึ้นตามรสนิยมและความต้องการของตลาด

ภาพ 44 การผสมผสานสีและลวดลาย

ภาพ 45 การผสมผสานสีและลวดลาย

การรวมกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพการทอผ้ากี่เอว

ชนเผ่ากะเหรี่ยงแต่เดิมนั้นรวมกลุ่มเพื่อการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการพัฒนาชุมชน จนกระทั่งเมื่อศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จังหวัดลำพูน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปส่งเสริม ฝึกอบรมอาชีพการทอผ้า การทำเครื่องเงิน และการตีเหล็ก ทำให้เกิดการพัฒนางาน หัตถกรรมให้เป็นอาชีพในเชิงพาณิชย์ จึงเกิดการรวมกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพ ทั้งนี้เนื่องจากจะได้มีผู้คอยช่วยเหลือดูแลให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ สามารถผลิตสินค้าได้มีคุณภาพและจำหน่ายได้มากขึ้น โดยมี 3 กลุ่มอาชีพคือ กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำเครื่องเงิน และกลุ่มตีเหล็ก ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพได้ สำหรับรายได้ของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพหลักนั้น มี

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 1,500-2,000 บาท ส่วนผู้ที่ประกอบเป็นอาชีพเสริม มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 700-1,000 บาท

การรวมกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม ในระยะแรกจะรวมกลุ่มกันที่โรงงานฝักอาชีพ ซึ่งทางศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเป็นผู้จัดสร้างให้ ใช้เป็นสถานที่ดำเนินงานฝักอบรมในการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันกลุ่มผู้ผลิตได้ผลิตสินค้าในบ้านของตนเอง เนื่องจากหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมไม่ได้จัดให้มีการอบรมอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้กลุ่มผู้ผลิตหันมาผลิตสินค้าที่บ้านของตน ซึ่งไม่ต้องมีการเคลื่อนย้ายวัสดุอุปกรณ์ ไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทาง และยังสามารถดูแลครอบครัวได้ สำหรับกลุ่มสตรีและแม่บ้านชาวเขาผู้ทอด้านนั้นได้มีการรวมกลุ่มและดำเนินงานอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. กลุ่มสตรีและแม่บ้านชาวเขาผู้ทอด้านที่ได้รับการดูแลและสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูน การรวมกลุ่มของกลุ่มผู้ทอด้านกลุ่มนี้ เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2536 มีการจัดการบริหารแบ่งหน้าที่ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรบุญนิกร และคณะกรรมการ ซึ่งตำแหน่งหน้าที่เหล่านี้สมาชิกภายในกลุ่มเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกจากความรู้ ความสามารถ ความเหมาะสม แต่จากการศึกษาพบว่า ในสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบันมีเพียงประธานกลุ่มที่เป็นผู้ดำเนินงานประสานงานกับศูนย์ฯ ควบคุมดูแลสมาชิกภายในกลุ่ม จัดสรรงานและหาตลาดจำหน่าย และมีเภรบุญนิกรทำหน้าที่บริหารและจัดการด้านการเงิน ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งดูแลเงินที่ได้จากการจำหน่ายผ้าทอด จัดสรรให้เป็นระบบแก่สมาชิกในกลุ่มทุกคน สาเหตุที่ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารงานในตำแหน่งอื่น ๆ ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม เนื่องจากไม่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ไม่มีการแจกแจงงาน และผู้บริหารบางคนขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เหลือผู้ปฏิบัติหน้าที่และบริหารงานเพียง 2 คนเท่านั้น สำหรับกิจกรรมในกลุ่มนั้นนอกจากการผลิตผ้าทอด ยังมีการช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มโดยการให้สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินเพื่อเป็นทุนในการซื้อผ้า สีย้อม และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทอดผ้ารายละ ไม่เกิน 1,000 บาท แล้วผ่อนใช้คืนเมื่อจำหน่ายผ้าได้ โดยจ่ายดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือนโดยไม่มีวันกำหนดชำระคืนเงินต้น

2. กลุ่มสตรีและแม่บ้านชาวเขาผู้ทอด้านที่ได้รับการดูแลและสนับสนุนจากมูลนิธิโครงการหลวง โดยประสานงานกับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือในขณะนั้น ทางหน่วยงานได้เข้าไปอบรมและส่งเสริมการปั่นด้ายลินินให้กับผู้สนใจในชุมชน แต่ในปัจจุบันได้ส่งเสริมการปั่นฝ้าย การผลิตผ้าทอดเพื่อจำหน่าย และจัดหาตลาดเพื่อให้จำหน่ายสินค้าได้ โดยมีเพียงมูลนิธิโครงการหลวงเป็นผู้ดูแลเท่านั้น เพื่อเป็นการสนับสนุนให้คนในชุมชนมีงานทำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลุ่มผู้ทอด้านกลุ่มนี้จะไม่มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ แต่จะมีผู้ประสานงานและติดต่อกับ

มูลนิธิฯ แจกจ่ายงานให้กับผู้ทอรายอื่น ๆ โดยทางมูลนิธิโครงการหลวงเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกเองตามความรู้ความสามารถ

การจัดการทางการตลาด

เมื่อได้รับการส่งเสริมอบรมอาชีพการทอผ้าและได้มีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการทอผ้า ทำให้จำนวนผู้ทอผ้าและผลผลิตการทอผ้าเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาช่องทางและแหล่งจำหน่ายสินค้า และเลือกผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการตลาด เพื่อการจัดจำหน่ายสินค้า ซึ่งผู้ผลิตผ้าทอของหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มจึงมีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้คือ

ช่องทางที่ 1 เป็นการจัดจำหน่ายจากผู้ทอผ้าถึงผู้ซื้อโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง การจัดจำหน่ายด้วยวิธีการนี้กระทำโดยการจำหน่ายสินค้าให้กับผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวในหมู่บ้าน หรือการนำสินค้ามาจำหน่ายเมื่อเข้ามาในตัวเมืองเชียงใหม่ หรือนำสินค้ามาจำหน่ายตามงานเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งการจัดจำหน่ายลักษณะนี้มีจำนวนประมาณ 10% ของผู้ประกอบการทอผ้า

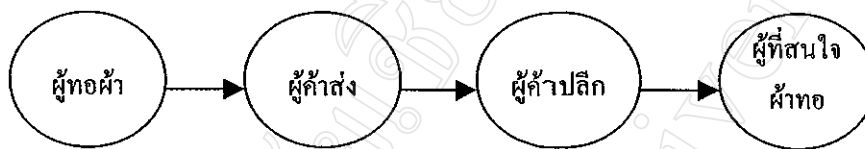
แผนภูมิที่ 4 สังกมมิตีแสดงช่องทางการจัดจำหน่ายผ้าทอช่องทางที่ 1

ช่องทางที่ 2 เป็นการจัดจำหน่ายโดยที่ผู้ทอผ้านำผ้าไปขายให้ผู้ค้าปลีกในตัวเมืองเชียงใหม่หรือผู้ค้าปลีกในชุมชน และผู้ค้าปลีกจะนำผ้าทอนั้นไปขายให้ผู้ซื้อโดยทั่วไป ซึ่งการจัดจำหน่ายลักษณะนี้มีจำนวนประมาณ 5% ของผู้ประกอบการทอผ้า

แผนภูมิที่ 5 สังกมมิตีแสดงช่องทางการจัดจำหน่ายผ้าทอช่องทางที่ 2

ช่องทางที่ 3 เป็นการจัดจำหน่ายโดยมีพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านหรือในตัวเมืองไปซื้อผ้าทอจากผู้ทอผ้าแล้วนำไปขายต่อให้พ่อค้าปลีกในตัวเมืองเชียงใหม่หรือในกรุงเทพฯ รูปแบบของการซื้อผ้าทอนั้นอาจเป็นการเข้าไปเลือกซื้อจากผู้ทอผ้าไว้แล้ว หรืออาจใช้การสั่งทอโดยการกำหนดสีและลวดลาย ซึ่งการจัดจำหน่ายลักษณะนี้มีจำนวนประมาณ 70% ของผู้ประกอบการทอผ้า

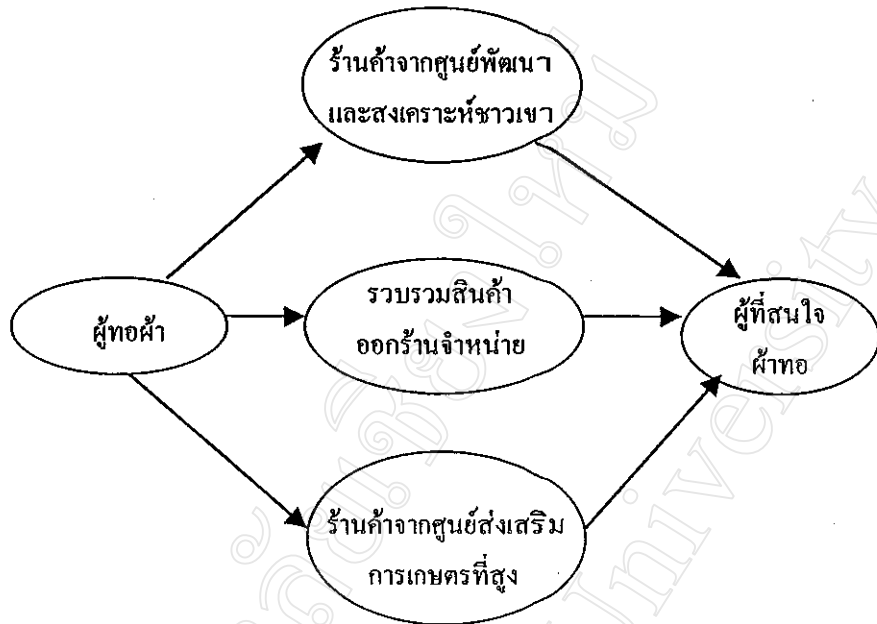

แผนภูมิที่ 6 สังกมมิตีแสดงช่องทางการจัดจำหน่ายผ้าทอช่องทางที่ 3

ช่องทางที่ 4 เป็นการจัดจำหน่ายโดยที่มีตัวแทนคนกลางเข้ามาช่วยเหลือในการรวบรวมผ้าทอและช่วยเหลือในการหาช่องทางการจัดจำหน่าย ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในผ้าทอโดยการซื้อขาย แต่จะเป็นไปในลักษณะของการประสานงานช่วยเหลือติดต่อ การจัดจำหน่ายลักษณะนี้มีจำนวนประมาณ 15% ของผู้ประกอบการทอผ้า ซึ่งในหมู่บ้านจะมีตัวแทนคนกลางเก็บรวบรวมสินค้าจากผู้ผลิตมาออกจำหน่ายในงานประจำปีหรืองานสินค้าหัตถกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ในหมู่บ้านจะมีตัวแทนคนกลางอยู่ 2 ร้านคือ

4.1 ร้านค้าที่ได้รับเงินสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา โดยให้คนในชุมชนเป็นผู้บริหาร รับและนำสินค้าที่ผู้ผลิตมาฝากขายแล้วจำหน่ายให้ผู้สนใจที่เข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ซึ่งทางร้านค้าจะเป็นผู้กำหนดราคาบวกกำไร เพื่อนำบางส่วนมาใช้เป็นกองทุนกู้ยืมสำหรับกลุ่มผู้ทอผ้าต่อไป

4.2 ร้านค้าที่ได้รับเงินสนับสนุนการออกแบบก่อสร้างและเงินกองทุนหมุนเวียนจากศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงร่วมกับประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งผู้ทอผ้าจะนำสินค้ามาฝากขายแล้วทางร้านจะกำหนดราคาเอง กำไรที่ได้จะหักค่าใช้จ่ายในการดูแลและดำเนินงาน และเก็บเป็นเงินกองทุนกู้ยืมให้กับกลุ่มผู้ทอผ้าต่อไป

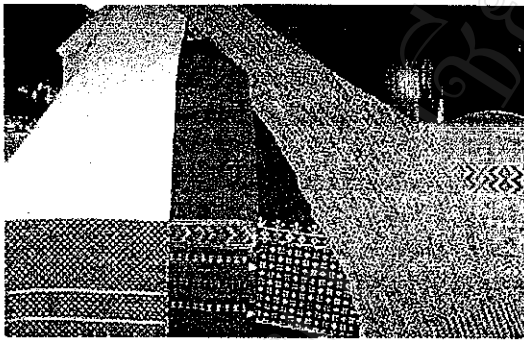
แผนภูมิที่ 7 สังคมมิติแสดงช่องทางการจัดจำหน่ายผ้าทอดช่องทางที่ 4

สำหรับเรื่องการส่งเสริมการขายภายหลังจากการรวมกลุ่มผู้ประกอบการทอดผ้า ซึ่งเป็นผลจากการส่งเสริมและอบรมความรู้ทักษะตามโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผ้าทอดที่ผลิตได้มีคุณภาพและมีจำนวนการผลิตมากขึ้น จึงทำให้ผู้ผลิตต้องหาวิธีการชักจูง เรียกร้องความสนใจให้คนโดยทั่วไปได้รู้จักและต้องการซื้อผ้าทอด ดังนั้นในช่วงแรกหน่วยงานที่ส่งเสริมการทอดผ้าจึงได้เข้าไปช่วยเหลือและแนะนำ จัดให้มีการการประชาสัมพันธ์และโฆษณาสินค้า ทั้งใน ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และผ้าทอด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมถึงเป็นการเข้าถึงกลุ่มผู้ซื้อในระยะเวลาอันรวดเร็ว ให้กับบุคคลจำนวนมากได้รับรู้และก่อให้เกิดความต้องการในผ้าทอดนั้น โดยจัดให้มีงาน Amazing Karen ขึ้นในระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม โดยมีศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา และเจ้าหน้าที่ อบต. เป็นผู้ควบคุมดูแล ซึ่งในงานนี้ช่วยส่งเสริมให้คนโดยทั่วไปได้รู้จักผ้าทอดมากขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการซื้อขายผ้าทอดได้ในจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการขายผ้าทอดโดยบุคคลของหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม ได้แก่ การออกจำหน่ายในงานเทศกาลต่าง ๆ งานส่งเสริมสินค้าหัตถกรรม เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเป็นผู้แจ้งให้กลุ่มผู้ทอดผ้าทราบเกี่ยวกับสถานที่และเวลา นอกจากนี้ยังมีผู้ขายนำสินค้าไปเสนอขายให้กับร้านค้าหัตถกรรมในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งการส่งเสริมการขายโดยบุคคลนี้ ผู้ขายจะได้ค่าตอบแทนจากกำไรในการจำหน่ายสินค้า

รูปแบบของผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

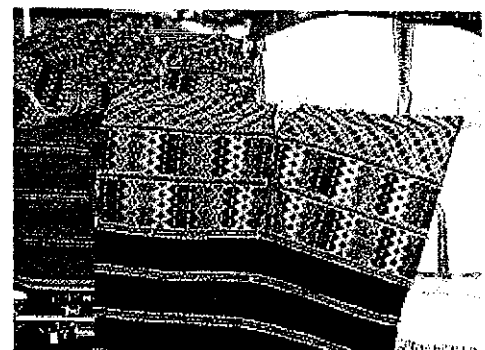
ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เอวในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มที่นำไปจำหน่ายในตลาดนั้นสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบคือ

1. ผ้าทอที่ยังไม่ผ่านการตัดเย็บหรือออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้บริโภคสามารถนำไปดัดแปลง ออกแบบ แล้วแต่ความต้องการ ได้แก่ ผ้าทอเป็นชิ้น มีลวดลายและขนาดต่าง ๆ ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อได้ตามประโยชน์ใช้สอย

ภาพ 46 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ยัง ไม่ผ่านการตัดเย็บ

2. ผ้าทอที่มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋าสะพาย ยาม เสื้อ เป็นต้น โดยพ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้ซื้อผ้าทอจากกลุ่มผู้ทอเป็นผืนหรือชิ้นจากกลุ่มผู้ทอที่เอวในหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม แล้วนำไปออกแบบ จำหน่ายในเมืองในพื้นที่ใกล้เคียงเป็นผู้ตัดเย็บ เนื่องจากกลุ่มผู้ทอที่เป็นชาวเขาไม่มีความชำนาญในการตัดเย็บผลิตภัณฑ์ และพ่อค้าคนกลางจะนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายให้กับผู้ค้าปลีกต่อไป

ภาพ 47 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์

ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพการทอผ้า

ในการประกอบอาชีพการทอผ้าที่เฒ่าของกลุ่มสตรีและแม่บ้านชาวเขา บ้านพระบาท ห้วยต้ม จากการศึกษาสามารถสรุปปัญหาได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาการผลิตที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและคุณภาพของผ้าทอ ซึ่งผู้ผลิตต้องขยายหน้ากว้างของผ้าตามประโยชน์ใช้สอยของกลุ่มผู้ซื้อ แต่ด้วยข้อจำกัดของเครื่องทอผ้าที่เฒ่าและความคุ้นเคยของผู้ทอ จึงไม่สามารถขยายความกว้างของหน้าผ้าได้มากนัก ทั้งที่ได้รับ การส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการทอแล้วก็ตาม นอกจากนี้ปัญหานี้ยังขาดคุณภาพสินค้าที่ผลิตยังไม่ได้ มาตรฐานในด้านฝีมือความประณีตของการทอ และลวดลายที่ตกแต่ง ไม่มีความหลากหลาย จึงไม่ ทำให้เกิดความแปลกใหม่ในตัวสินค้า รวมทั้งเทคนิคการย้อมสีที่ยังขาดคุณภาพและไม่มีการ ควบคุมมาตรฐานอัตราส่วนการใช้สีย้อมแต่ละครั้ง จึงทำให้สีที่ได้มีความเข้มต่างกัน ส่งผลให้ผ้าทอ ขึ้นเดียวกันมีสีที่ไม่สม่ำเสมอและสีตกเมื่อนำไปซัก ด้วยปัญหาการผลิตดังกล่าวนี้มีผลกระทบทำให้ เกิดอุปสรรคในการประกอบอาชีพการทอผ้า

2. ปัญหาด้านการตลาด เมื่อเริ่มแรกที่ผ้าทอที่เฒ่าและผลิตภัณฑ์ผ้าทอต่าง ๆ จาก หมู่บ้านพระบาทห้วยต้มเปิดตัวสู่ตลาดการค้า นั้น ได้รับความสนใจพอสมควร เนื่องจากลวดลายที่ แปลกใหม่ ราคาถูก และกระแสดความนิยมของสังคมที่สนใจงานฝีมือหัตถกรรม แต่ทว่ายังมีชาวเขา เผ่าอื่น ๆ ที่ผลิตผ้าทอออกสู่ตลาดเช่นเดียวกัน ซึ่งมีความสวยงามและสามารถดัดแปลงไปใช้ ประโยชน์อื่น ๆ ได้มากกว่าผ้าทอของชนเผ่ากะเหรี่ยง จึงทำให้มีการแข่งขันและมีส่วนแบ่งการ ตลาดเพิ่มขึ้นรวมทั้งสินค้าที่ผลิตยังไม่ได้มาตรฐานและผู้ผลิตถูกกดราคา จึงพยายามลดต้นทุนการ ผลิต ซึ่งทำให้สินค้ามีคุณภาพต่ำลงไปกว่าเดิมอีก จึงส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านการตลาด ทำให้ขาย สินค้าได้ยากขึ้นและราคาลดต่ำลง ไปอีก นอกจากนี้ยังขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สินค้าให้คนทั่วไปได้รู้จัก จึงทำให้มีกลุ่มผู้ซื้อเฉพาะกลุ่มเดิมเท่านั้น

3. ปัญหาด้านการจัดการ ซึ่งผู้ผลิตผ้าทอยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการให้ ต้นทุนการผลิตสินค้าต่ำลง เพื่อให้ผู้ผลิตมีกำไรจากการจำหน่ายเพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาและ ควบคุมคุณภาพของสินค้า รวมทั้งจัดการด้านปริมาณการผลิตให้มากพอและผลิตให้ได้จำนวนที่แน่นอน เนื่องจากมีการผลิตผ้าทอได้จำนวนน้อยในฤดูกาลทำไร่ แต่ในช่วงอื่น ๆ ที่ว่างเว้นจากการทำ เกษตรกรรม สามารถผลิตผ้าทอได้จำนวนมาก จึงเกิดความไม่สมดุลในด้านปริมาณการผลิต